

Лезги Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чІал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 36 (10785) хемис 7 – сентябрь, 2017 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Дагъустанда - цІийи школаяр

Уьтквем, шагъвилини кам

1-сентябрдиз Мегъарамдхуьруьн райондин Приморский хуьре 150 ученикдиз чкаяр авай умуми образованидин школадин цІийи дарамат шадвилини гьалара ачухна.

И мярекатда Мегъарамдхуьруьн райондин къил Фарид Агъмедова, Кьиблепатан территориальный округда РД-дин Къилин патай тамам ихтиярар ганвай векил Энрик Муслимова, Дагъустан Республикадин Къилин советник Мусафенди Велимурадова, инвестор Фридуна Шагъпазова, чкадин самоуправленидин органрин, РД-дин МВД-дин векилри, идарайрин ва организационин руководителри, школьники ва педагогари иштиракна.

Шадвилини межлис ачухай райондин къил Фарид Агъмедова мугъманар тебрикна. Ада вичин рахунра алай аямдин истемешунрихъ галаз къазвай цІийи школа ачухуни акъалтзавай несил вири патарихъай пайгардаказ вилик тухудай шартІар яратмишдай мумкинвал гудайди кьейдна.

“Инсанар патал ихътин важиблу имаратар хкажай чІавуз чи райондин къаматни хъсан патлахъ дегиш жезвайди я. Къе чи вилик чирвилер гунири ери хкажунин везифа акъвазнавай чІавуз школа ишлемишиз вахкун иллаки важиблу кар я.

ЦІийи школа ачухуни вич дуьзгуьндаказ кьиле тухунин патлахъай Дагъустандин Къил Рамазан Абдулатипова кевивалзавай яшайишдин политика ян тагана уьмуьрдиз кечирмишзавайдан патарихъай

якьиндаказ шагъидвалзава”, - малумарна Фарид Агъмедова. Райондин къили и важиблу имарат ачухунихъ галаз алакъа авай вири ксариз риклин сидкъидай сагърай лагъана.

Республикадин Къилин тІварунихъай кІелзавайбуруз, педагогиз ва диде-бубайриз цІийи школа ачухун мубаракналди, Кьиблепатан территориальный округда РД-дин Къилин патай тамам ихтиярар ганвай векил Энрик Муслимова им неинки гъа и хуьр патал, гъаІ вири республика патални чІехи вакъиа тирди кьейдна ва республика яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик тухун патал РД-дин Къили ийизвай чалишмишвилерихъ агалкъун хъунин патлахъай шагъидвалзавай мад са мисал тирди алава хъувуна. Энрик Муслимова гъилевай йисуз Дагъустанда 4 агъур касдилай виниз аялар цІийи школайриз фенвайди, образованидин месэлайриз республикадин регъберди кьетІен фикир гузвайди кьейдна.

КІелзавайбуруз, муаллимриз, диде-бубайриз, райондин къилиз ва, гъелбетда, инвестордиз и лишанлу вакъиа РД-дин Къилин советник Мусафенди Велимурадовани мубаракна. Ада акъалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гунири карда педагогдин кІвалахдихъ гъикъван важиблу метлеб аватІа кьейдна.

КІватІ хъанвайбурун вилик рахай инвестор Фридуна Шагъпазовани школьникрин, диде-бубайрин тІварцІихъ хуш келимаяр лагъана.

Кьейд ийин хъи, Приморский хуьре цІийи школа ачухуни Фридуна Шагъпазован лайихлу пай кьа. “Каспийскстрой” ООО-ди зцигнавай и дарамат (ген. директор Ф.Шагъпазов) алай йисан 1-августдиз инвесторди гъакъисуздаказ Мегъарамдхуьруьн райондин администрациядив вахканай.

Мярекатдал рахай вирибуру кІватІ хъанвайбуруз Чирвилерин югъ, мусурманрин Къурбанд сувар мубаракна.

Школа ачухунихъ ва Чирвилерин йикъахъ галаз алакълу яз аялри хуралай шириар кІелна, кІелунра еке агалкъунар къазанмишда лагъана гаф гана.

Школа ачухуни лишанлу лент атІунин ихтияр Мегъарамдхуьруьн райондин къил Фарид Агъмедоваз ва мярекатдик атанвай мугъманриз гана. Ахпа цІийи школада сиягъат тешкилна. Мугъманар кабинетриз, спортзалдиз, пищеблокодиз килигна, классар тадаракламишнавай гъалдихъ галаз таниш хъана.

Мад сеферда кьейд хъийин: школадин цІийи дараматди чирвилерин кІвалах кьиле тухузвай идарайривай алай девирда ийизвай вири истемешунриз жаваб гузва. Ина бегъерлудаказ кІвалахун ва кІелун патал лизим тир шартІар яратмишнава.

Чна лагъайтІа, школьникриз ва педагогиз кІелунра, кІвалахда еке агалкъунар хъун алхишзава.

Мегъарамдхуьруьн администрациядин пресс-къуллугъ

Нумрадай кІела:

ОБЩЕСТВО

ЦІай квай месэла

Са гафуналди, чи вилик гъалатІар квачир, алай аямдин образованидин цІийивилер фикирда кьунвай учебникар туькІуьруни месэла акъвазнава. И кардал чІалан махсус алимрихъ, методистрихъ галаз санал чпихъ лезги чІалай дерин чирвилер, пешекарвал, тежриба авай муаллимари желбна кІанда.

► 2

ОБЩЕСТВО

Аямдин шартІар фикирда кьуна

Алатай йисуз, санлай къачурпа, меркездин промышленностдин карханайри 52,4 миллиард манатдин къимет авай продукция акъудна. 2012-йисалай карханайри акъудзавай продукциядин къадар 2,2 сеферда артух хъана. Ихътин нетижаяр оборонадин заказар гъафарунихъ галаз алакълу я.

► 3

УЬМУЬР

Гъукум вилий вегъезва. Вучиз?..

Са гъвечІи кар арадал атана, месэла, кІвализ хъфидай рехъ къулай ийиз, цин турба дегишариз... кІан хъайитІа, къуллугъар гъай “къегъалри” вун акъван кІевератвада хъи, мад вун абур галай патлахъни элкъвен хъийидач. Бес ихътинди халкъдин къуллугъда авай гъукум жедани?

► 4

ЯШАЙИШ

“Герой Зейнал”

Ам ДАССР-дин Верховный Советдин са шумуд созывдин депутатвиле, КПСС-дин обкомдин членвиле хъяна. СССР-дин ВДНХ-дин къизилдин кье ва гимндин са медалдин, Октябрдин революциядин, Зегъметдин Яру Пайдахдин ва Халкъарин Дуствилини орденрин сагъиб я.

► 7

КЪАНУН-КЪАЙДА

Шагъид. Ам вуч кас я?

...Эхиримжи вахтара шагъидвал авунин база акъаз-акъаз дегиш хъанва. Гъайиф хъи, гъафбуруз шагъидвал ийиз кІанзавач, акур-такур авайвал лугъун патал силсичидин патав, суддиз кьөөзвач. Къевезвай бязибуруни кълп шагъидвал ийизва ва я шагъидвал авуникай къил къакъудзава.

► 8

СПОРТ

Къве медаль къачуна

Алатай гъафтеда Ленинграддин областдин Колпино шегъердин юбилейдин - 295 йис тамам хъунин - сергъятра аваз “Аскервилини Баркалладин шегъеррин Гран-При” адетдиз элкьвенвай Вирироссиядин мастерилини турнир кьиле фена... Ана чи къегъал кье хъи: Икрам Алискерова - 1 ва Нарман Эмирбегова 2-чкаяр кьуна.

► 12

А.Хлопонина буйругъ гана

РФ-дин Президент Владимир Путина 2017-йисан 28-августдиз гайи тапшуругъар кылиз акъудунин сергъятра аваз РФ-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Александр Хлопонина Къиблепатан Дагъустанда авай “Самурский” заказникдиз талукъ яз арадал атанвай гъаларин патхъай буйругъ ганва.

“Россиядин Минстройди (М.А.Мена), Россиядин Минприродади (С.Е.Донская), Россиядин

Минкавказди (Л.В.Кузнецова), Роснедрайри (Е.А.Киселева) Дагъустан Республикадин Гьукуматдихъ галаз санал госуларстводин тлебиатдин федеральный метлеб авай “Самурский” заказникдин районда гидрогеологиядин жигъетдай арадал атанвай гъалариз алава яз кыммет гун ва Дербент шегьер целди таъминарун тешкилуни барадай чеб кылиз акъудуни тлебиатдин надир комплекс тир Самурдин къадим тамуз члуру таъсир тийидай теклифар агакьарин”, - лугъузва буйругъдин текстина.

А.Хлопонина и месэладин патахъай 15-ноябрдалди гъахъ-гъисаб авун истемишнава.

Рикел хкин, В.Путин 2017-йисан 20-июлдиз кыле фейи миллетрин алакьайрин рекъай Советдин заседанидин нетижайрал асаслу яз са жерге тапшуругъар ганай. Абурун сиягъда лезгийрин общественностдик ва вири халкъдик секинсузвал кузавай лап хци месэлайрикай сад тир Самурдин тамун экосистема патал къурхулувал арадал атунихъ галаз алакьалу тапшуругъни ава.

Чун террордиз акси я

Агъмед МАГЪМУДОВ

3-сентябрдиз - терроризмдиз акси женгиниз майилвал авунин юкъуз Дагъустанда “Чун террордиз акси я” лишандик кваз, республикадин руководстводин иштираквал аваз, са шумуд мярекат кыле фена.

XXI лагъай асирдин тлегуьндиз акси яз Махачкъалада, Дуствилин квалеле тешкилай форумдал РД-дин Кыл РАбдулатипова республикадин Гьукуматдиз терроризмдиз акси сад тир фронт арадал гъунин тапшуругъ гана. Ада гъакни Кеферпатан Кавказдин регионрин кылериз и фикирдин тереф хуьниз эвер гана.

РД-дин Кылин ва Гьукуматдин Администрациядин информациядин политикадин рекъай Управленидин начальник Тамара Чиченнаяди къейд авурвал, цийиз тешкилдай фронтдик вуж акатдатла ва ам квел машгъл

ДАГЕСТАН ПРОТИВ ТЕРРОРА!

жедатла гелелиг тайинарнава. Мукъвара и месэлайрал машгъл жедай кваллахдайбурун десте арадал гьиди.

И юкъуз Дагъларин уьлкведин регъберди Каспийскда 2002-йисан 9-майдиз кыле фейи терактдин къурбандриз хкажнавай гьумбетдал цуькверни эцигна.

Гуьгуьнлай Дагъустандин руководстводи Махачкъаладин кылин майдандал “Чун террордиз акси я” лишандик квай митингда иштиракна. Анал рахай-

буру террористрин гьерекатар негъ авуна ва дагъустанвийри дуьз рекъелай алатнавай вагъшийри гъалар пайгардикай хкуддай, халкъдик къурху кутадай вахтар мад ахлукуьниз рехъ тагудайди лагъана.

Къейд ийин хьи, 3-сентябрдиз меркезда Мьянмада (виликан Бирма) гьукуматдин кушунри ана уьмуьрзавай мусурманриз ийизвай зидвилер, зулумар меземмет авуниз талукъарнавай митингни кыле фена.

Докъузпара райондин цийи регъбер

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

31-августдиз Докъузпара райондин администрациядин заседанийрин залда райондин Собранидин депутатрин нубатдин сессия кыле фена. Мярекатда РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министр КАбасова, Къиблепатан округда РД-дин Кылин патай тамам ихтиярар ганвай векил Э.Муслимова, Докъузпара райондин прокурор М.Назирова, Россиядин МВД-дин межмуниципальный “Ахтынский” отделдин начальник МАгъмедова, райондин Собранидин депутатрин председатель А.Агъмедова, райондин Собранидин вири депутатри, РД-дин Кыл РАбдулатипован къарардалди тайинарнавай, муниципальный райондин кылин къуллугъдал кандидатар хягъуьнин рекъай тешкилнавай комиссиядин членри, идарайринни тешкилатрин жавабдар къуллугъчийри иштиракна.

Сечкийра иштиракун патал документар Абдурагъим Мирзежанович Алискерова ва Абдул Гъажиевич Субгъанвердиева вуганвай.

Кандидатрикай райондин кыл хягъуьнин месэла райсобранидин депутатри гъална. Сечкийрин гъакъиндай тир вири къанунар вилив хвена, рейсавилелди сесер гуналди, Докъузпара райондин Собранидин депутатри “Докъузпара район” МО-дин къуллугъдал Абдурагъим Мирзежанович Алискеров хяна.

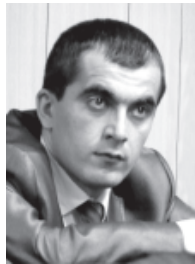
Вичин нубатда Абдурагъим Алискерова сессиядин иштирак-

чийриз, конкурсдин комиссиядиз, атанвай мугъманриз чехи ва жавабдар къуллугъ ихтибар авунай сагърай лагъана.

Малум хъайивал, чкадин самоуправленидин органрин кваллахдин 2016-йисан нетижайриз килигна, Докъузпара районди РД-дин дагълух районрин арада 2-чка кьунва. Сессиядал 2-чка кьунин Диплом ва РД-дин кылин Грант цийиз хянавай райондин кылив РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министр Керимхан Абасова вахкана ва тебрикдин гафар лагъана.

Кылин редактордин гаф Цай квай месэла

Мегъамед ИБРАГЪИМОВ

Дагъустанда образование еримлу хьун патал республикадин руководстводи хейлин серенжемар къабулзаватлани, и хиле хъендик кумукъзавай месэлайрин къадарни тимиш туш. Мисал яз, мукъвара Россиядин образованидин ва илимдин министр Ольга ВАСИЛЬЕВАДИЗ Дагъларин уьлкведай са десте диде-бубайри, мектебар ремонт авун патал чпивай пулар кватлзава лугъуз, арза авуна. Министрди и делил кьетидиказ меземмет авуна, ам къанундиз акси гьерекат тирди ва и месэла вичи республикадин Кы-

лихъ галаз веревирд ийидайди малумарна. Госуларстводи кугъне мектебар ремонт хъувун, авачир чкайра цийибур эцигун патал бес къадар пулдин такьатар чара ийизвай вахтунда диде-бубайривай пулар кватлун вуч лагъай гаф я?

И арзадила кьулухъ Дагъустандин образованидин ва илимдин министрдин заместитель Темирхан ХАЛИЛОВА “Новости” РИА-диз хабар гайивал, республикадин мектебра махсус ахтармишунар кыле тухуда. “Ахтармишунрин вахтунда диде-бубайривай пулар кватлнавай дуьшушар винел акъатайтла, кьетли серенжемар къабулда. Директорриз ихътин крариз рехъ тагана кланзавайди гъаклани хъсандиз чизва. Вични, къанунсузвилер себеб яз, са шумуд кас кваллахдикай магърум хъанвайла... Чна жележегдани и месэла кьетлен гуьзчивилик кутада”, - лагъана Т.Халилова.

Амма республикадин образованидин “лацу лекеяр” тек са пулар кватлуналди сергъятламиш жезвач. Тал алай месэлайрикай сад гзаф мектебра ктабар бес къадар тахъун я. Чебни - дидед чаларай! Генани гъайиф кьведай кар ам я хьи, хайи чаларай хъсан еридин, алай аямдин образованидин стандартриз жаваб гузвай учебникар гъазурдай пешекарар кьит я. “Лезги газетдин” алай йисан 32-нумрада Эмираслан ШЕРИФАЛИЕВАН “Чкадила юзанвай хъиз аквазва” кыл ганвай макъала чапнавай. Анай ашкара жезвайвал, Хасавюрт райондин Цийи Къурушрин, Сулейман-Стальский райондин Зизикрин мектебра 3-класс патал учебникар ерли авач. Маса гафаралди лагъайтла, икьван мумкинвилер ганвай XXI лагъай асирда лезги хуьрера аялривай лезги чалай чирвилер къачуз жезвач. И месэла гиламаз гъял тавуртла, лезги чалай учебникар авачир мектебрин къадар жележегда мадни артух жеда. Макъалада ктабар кьит хъунин себебрикай Дагъустандин образованидин ва илимдин министр Шагъабас ШАГЪОВАН, адан заместитель Темирхан ХАЛИЛОВАН, А.Тахо-Годицин тларунихъ галай педагогикадин институтдин дидед чаларин сектордин илимдин къуллугъчи Жаклина МЕЙЛАНОВАДИН баянар ганва.

Эхиримжидан гафарай малум жезвайвал, 1-4-классар патал лезги чалай ктабар цинин йисан декабрдалди гъазурда ва и карни адан хиве тунва. Цийиз туькьурдай бязи ктабрин авторар гъа виликанбур яз амукъда (абурукай хейлинбур чи арада амач). 3-4-классар патал учебникар Жаклина Мейлановади ва Цинитлрин мектебдин муаллим Сейфуллагъ ШАГЪМАРДАНОВА санал гъазурда.

И месэладик юзун акатун тебрикиз жедай кар я. Анжах цийи учебникар туькьурун тек кьве касдал ихтибарна виже кьведани? Винидихъ тлар кьунвай авторрин пешекарвилел чна шак гъизвач, амма “цийи бегьер” тлех квачирди, дигмиш хъанвайди хъана кланзава.

“Лезги газетдин” алай йисан 34-нумради акъатнавай И.ШАГЪПАЗОВАН “Чал хуьнин бязи шартлар” макъалада муаллимди авторар Р.ГЪАЙДАРОВ ва Г.МЕГЪАМЕДОВ тир 1-классдин букварда, М.ГЪАЖИЕВАН урус ва лезги чалан гафарганда рехъ ганвай гъалатлар къейдзава, лезги чал хуьн ва еримлу авун патал цийи рекьер, фикирар теклифзава.

Гъакъикатдани, эгер 1-классдила аялри чирвилер къачузай ктабра гъалатлар гьалтзаватла, савадлу несилрикай чун гьикл лагъана рахада?! И.Шагъпазован макъаладикай лезги чалал акъатзавай “Дагъустандин дишегъли” журналдин виликан редактор, бажарагълу шаир Пакизат ФАТУЛЛАЕВАДИ “Лезги газетдин” фейсбукда авай чина ихътин фикирар кхъена: “...И кардай кыл акъудна кланда... Декабрдиз акъудзавай ктабрани гъа гъалатлар амукъдайдал зун шаклу туш. Зи рикл михъиз хана: чал барбатла гила авай чпиз алимар лугъуз къекъевезвайбуру. Гъайдарован несилдин хивени еке тахсир ава - чеб хътин алмри гъазур, хуьрерай къевезвай муаллимрални студентрал амал тавур... Вучда гъаклан куру гафарикай, аялрин гъиле ихътин ктабар хъайила?!” (П.Фатуллаевадин фикирар куьруь авуна гузва - авт.кь.).

Докъузпара райондай тир лезги чалан муаллим, мухбир ва гъикаятчи Куругъли ФЕРЗАЛИЕВАНИ къейдзавайвал, лезги учебникар, лезги чалал акъатзавай художественный ктабрани гъалатлар пара жезва, гъатта абурун эхиримжи чинра корректорар я лагъанвайбурун тларар аквазватлани. “Зи фикирдалди, И.Шагъпазован макъалада ихтилат физвай учебникда гъалатлар амукъунин тахсиркара адан авторар туш. Профессорри ахътин гъалатлриз рехъ гудач. За кьатлузвайвал, абур цийи кылелай ахкъудзавай, “модернизовать” хъийизвай ксарик пара тахсир ква...”.

Са гафуналди, чи вилик гъалатлар квачир, алай аямдин образованидин цийивилер фикирда кьунвай учебникар туькьурунин месэла акъвазнава. И кардал чалан махсус алмрихъ, методистрихъ галаз санал чпихъ лезги чалай дерин чирвилер, пешекарвал, тежриба авай муаллимарни желбна кланда: Фахрудин НАСРЕДИНОВ, Абдулашим ГЪАЖИМУРАДОВ (Мегъарамдхуьруьн район), Шамсудин МАГЪАМДАРОВ (Сулейман-Стальский район), Гъажи КЪАЗИЕВ (Хасавюрт район), Абдул АШУРАГЪАЕВ (Хив район), Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ (Докъузпара район), Абдула САМЕДОВ (Къурагъ район) ва масабур. Цийи учебникар туькьурунин кваллах кыле физвай гъални алай йисан мартдин вацра лезги чал хуьнин ва еримлу авунин жигъетдай арадал гъанвай комиссиядин гуьзчивилик хъун лизим я. Санал авур кваллахдихъ хъсан нетижар жедайдахъ чун клевелай агъазва.

Махачкъаладин 160 йис

Аямдин шартлар фикирда къуна

Нариман ИБРАГЬИМОВ

КУЪРУЪ КЪЕЙД.

Гила Дагъларин уьлкведин меркез алай чкадал 1844-йисуз урусри “Петровское” тIвар алаз военный укрепление эцигна. 1857-йисуз Петровскдиз шегьердин дережа гана ва адал Порт-Петровск тIвар акьалтна. 1921-йисуз шегьердиз Махачкъала тIвар гана. Шегьер Россиядин Федерациядин къиблепата авай культурадин, экономикадин ва илимдин зурба центр я.

ДАГЪУСТАН Республикадин меркез Махачкъала шегьер эхиримжи йисара гьич садани гуьзлемеш тавур саягда члехи ва гегенш жезва. Гьич терефдихъ тамашайтлани, цавуз хкаж хьанвай автокранарни, цийкьвед-цIемужуьд мертебайрин кIвалерни, цийи-цийи туьквенарни, ресторанарни, мугьманханаярни, мехъерардай имаратар аквазва. Сел атана алахъзавай вацI хьиз, алахъзава шегьер, гегенш жезва адан майданар, гьаркьуь жезва куьнеяр... Къенин йикъан делилралди, Махачкъалада 800 агъзурдалай виниз агъалияр яшамеш жезва. Идани са кардин гьакьиндай шагьидвалзава: меркезда кIвалахдай чкаяр бул я ва гьавилай неинки са дагъвияр, гьакI республикадилай къецияни азербайжанвияр, китаивияр, вьетнамвияр, корейвияр... иниз кIвалахун ва яшамеш хьун патал къевезва. Зегьметдиз къабил инсанрин члехи пайни промышленностдин карханаяра, эцигунрал, алишверишдин, яшайишдин рекъай къуллугъдай идарайра кеспидик ква.

Эгер базардин экономикадин реформарив эгечIай йисарикай рахайтIа, меркездин промышленностдин ва эцигунардай карханайрин кIвалах къена. Приватизацияди гьер-

карханаяр ачухиз, инвестицияр жагъуриз, карханайрин регьберривай производство гегеншарун, цийи шейэр акъудун истемишиз кIвалахна. Герек чкайра карханайрин регьберарни дегишарна. Нетижада разивалдай крарни арадал атана. Къе Махачкъаладин карханайри гзаф къадарда шейэр акъудзава, вири дережайрин бюджетриз миллион манатралди пулар гузва, 2016-йисуз абуру 11,3 млрд манат тешкилна, къазанжияр къазанмишзава.

АЛАЙ аямдин технологияр кардик куатунал ва цехра гъазурзавай виниз тир еридин продукциядал гьалтайла “Авиагрегат” акционервилин общество тафаватлу жезва. Виликан машинар акъуддай завод тир ина эхиримжи цIуд йисара къецепатан уьлквейрин муштерийрин арадани чка къунвай, масанра акъудзавай гьахтин жуьредин шейэрилай са куьналдини усал тушир продук-

дукциядин къадар 3,5 сеферда артухарна. Са шумуд виш миллион манатдин къимет авай продукция гьасилна. Шегьердин, республикадин ва федеральный бюджетриз чара авур налогрин къадарарни артух хьана.

МЕГЪАМЕД Гьажиеван тIварунихъ галай завод меркездин промышленностдин куьгьне карханайрикай сад я. Инани дегишвилер (пис патахъ) киле фена. Зурба цехар пайи-паярна, гьвечли карханайриз элкъуьрна. Ятлани дирекцияди завод хвена ва ада яваш-яваш вичин луварни ахъай хъийизва, жуьреба-жуьре хилериз герек мал акъудзава. Сифте нубатда, целай фидай гимияр ва гимияр расдай, цивиндин, эцигунрин промышленность, хуьруьн майишат патал электрогидравликадин рулевой машинар, жуьреба-жуьре насосар, ГЭС-риз, ТЭЦ-риз герек тадаракар, нефт ва газ гьалзавай заводар патал трубопроводный арматураяр, клани патахъ къвечилилариз жедай металлдин шлангар, халкъди ишлешидай метягяр. РД-дин Кьил РАбдулатипован теклифдалди гила завод шегьердин юкьва амукьдач, ам Каспийск шегьердин мулкунал акъуддайвал я.

“Эльдаг” ОАО 1984-йисуз кардик кутур кархана я. 1994-йисуз ам акционервилин обществодиз элкъуьрна. Ам Россияда микроэлектроникадин ва полупроводникрин тадаракар акъудзавай кар алай заводрикай сад я. Исаятда адан цехрай электронный техникадин, яшайишдин ва промышленный электроникадин шейэр акъатзава. Абурук кристаллар, биполярный транзисторар, чакмакдин диффузионный пластинаяр, пластмасдин шейэр ва гьар са карда герек къевезвай тадаракар акъатзава.

БАЗАРДИН экономикадин шартларал амална, маса заводрин продукциядихъ галаз бягьс чIугвадай, муштерийриз игтияж авай шейэр акъудун патал “Сапфир”, “Дагпромаш”, “Металлист”, “Шуьшедин чIунарин завод”, “Дагтелекомс” ОАО-рин, сепараторар акъуддай, “Модуль” НПО-дин коллективрини зегьмет чIугвазва. Абурун цехрай яргъара авай тадаракар радиотехнический къайдада идара ийидай системаяр, автоматический радиопеленгаторар, сепараторар, ширеяр, повидлояр ва маса затIар ргадай котелар-чанар, сварка ийидай аппаратар, кларас гьалдай станокар, кларасдин шейэр, офисар, яшайиш патал мебель, ракъун затIар, радиотелеаппаратар акъатзава.

Эхиримжи йисара меркезда “Алмар Каспиан” ЗАО, “Мараби”, “Дмитров кабель”, “Кристалл-сити”, “Фотон”, “Тюбе” карханаяр ишлешидиз вахкана. Шегьерда алава яз кIвалахдай 1600 чка тешкилна.

АЛАТАЙ йисуз, санлай къачурла, меркездин промышленностдин карханайри 52,4 миллиард манатдин къимет авай продукция акъудна. 2012-йисалай карханайри акъудзавай продукциядин къадар 2,2 сеферда артух хьана. Ихътин нетижаяр оборонадин заказар гзафарунихъ галаз алакьла я. 2015-йисав гекуьгайла, 2016-йисуз оборона-

дин заказрин къадар 82,7 процентдин виниз акъатна.

Меркездин промышленностдин къурулушда недай-хъвадай шейэр акъуддай карханайрини аквадай хътин чка къазва. Пайгардик кваз кIвалахзавайбурук Махачкъаладин некледин завод (гила ОАО) акъатзава. Ада саки 40 йисуз шегьерэгълияр некледин продуктралди таъминарзава. Алай вахтунда карханадин цехра цийи, бегьерлу, алай аямдин тадаракар эцигнава. Аялар патал продукция акъуддай цех ачухнава. Некледикай муштерийри истемишзавай жуьреба-жуьре шейэр хжудзава ва абур къулай къапариз цана, теклифзава. Гьар юкьуз заводди 6-8 тонн нек гьалзава. Туьквенриз агакъарзавай продукцияни виниз тир еридинди жезва ва ам яргъалди дезгейрал аламукьни ийизвач. Ина гьам члехибурун ва гьам гьвечлибурун хукадив, ратарив къайдадик кваз кIвалахиз тазвай, зиянлу микробар тергзавай “Бифидок” акъудзава. Махачкъаладин некледин заводдин мороженярни йисалай-суз гзаф жезва.

ШЕГЬЕРДИН фан заводри, булкайрини ширин затIарин комбинатди, “Тарки-Тау”, “Шамхалхлебодукт”, “Коптильно-маринадний комбинат”, “Порт-Петровск”, “Дагъустандин хладокомбинат”, “Старт”, «Минеральный ятарин завод» ОАО-йри, “Чехиррин завод”, “Денеб” ГУП-ри экономика вилик тухуник, 800 агъзур агъали гьар юкьуз недай-хъвадай шейэралди таъминаруник еке пай кутазва. Мисал яз, 2-нумрадин заводди суткада 35-40 тонн фу, 12 тонн булкаяр, тоннралди печенияр, макаронар чразва. Абур Россиядин базарризни акъатзава.

Гьелбетда, меркездин вири карханайри пайгардик кваз, къазанжияр къачуз кIвалахзава лугъуз жедач. Члехи пай шегьерэгълирийиз чизвай якIун комбинатдин варар агална са шумуд йис тир. Анжах гила ана са вуч ятлани ийизва. Лап фадлай кардик квай ва куьгьне карханайрикай сад тир балугърин консервиардай комбинатни амач. “Тарки-Тау” ОАО-ни (виликан кондитерский комбинат) чкIанва. Цехар, дараматарни пайи-паярна, вишелей виниз инсанарни кIвалахдилай чукурна, абур акционерар тиртлани.

Цийи карханайрикай рахайтIа, исаятда минеральный ва ширин ятар къапариз цазвай карханайрин кIвалахар вилик физва. Абуру базарарни, туьквенарни чпин продукциядив ацIурзава. Гзаф вахтара муштерияр алцурарни ийизва. Буылкайрин, баклашкайрин винел патар гуьзел этикеткайралди чIагуриз, къене пата ерисуз ятар цазва. Гьа ихътин жуьредин татугайвилериз чехирардай, пиводин, эрекерин заводрини рехъ гузва. Муштерияр бул тирвилай, гуьзчивалзавай оргари вилик пад къан тийизвайвилей абур чпин нагъакъан крар давамарзава.

Санлай къачурла, меркездин промышленностдин карханаяр алай вахтунихъ галаз камар къачуз алахъзава ва абурун коллективар шегьердин юбилейни хъсандиз къаршиламишиз гъазур жезва.

2016-йисуз Махачкъаладин промышленностдин карханайри 52,4 миллиард манатдин къимет авай продукция акъудна

кардик кутур инсанрин иштягяр акъван ачухъана хьич, абуру, чпин гиле гьатнавай, гьукумдин гуьзчивиликай хкатна лугъуз, агъзуралди инсанри зегьмет чIугвазвай карханаяр акъвазарна, цехар агална ва абурун иесивални хьувуна. Пакадин йикъахъ инанмишвал аваз зегьмет чIугвазвай агъзуралди пешекарар, устIарар, фялеяр бейкарриз элкьвена. Са рахунни алач, ихътин шартIара шегьердин экономика, яшайиш, культура вилик тухуз жедачир. Промышленностдин карханаяр кIевяй акъуд ва абурув тамам къуватралди кIвалахиз тун тавунмаз шегьердин экономика пайгардик кутаз жедачир. Эгер экономика кесиби ятIа, агъалийрин яшайишни юхсулди жеда. Промышленностда аквадай хътин дегишвилер тун ва производстводин бегьерлувал хкажун патал вири карханайрин коллективриз экономикадин сад хътин шартIар тешкилна, инвестициярин, налогрин, таможнядин, къиметрин бегьерлу политика кардик кутуна кланзавай. Махачкъала шегьердин администрацияди гьа и жуьреда кIвалахиз, цийи

ция акъудзава. Ам Россияда ва СНГ-дин уьлквейрани авиациядихъ галаз алакьалу жуьреба-жуьре шейэр гъазурзавай члехи карханайрикай сад я. Абурук самолетриз ва вертолтриз талукъ ихътин затIар акъатзава: цIуд жуьредин гидроподъемникар, летчик авачиз цавай фидай аппаратриз талукъ тадаракар, электрогидроустановкаяр, водоспиртозаправщикар, трапар, чархар алуддай, дегишардай тадаракар, электролебкаяр, пилотрин кабинайрин даIларар, летчикар къутармишдай аппаратар.

Ина уьлкведа ва дуьньяда сифте яз надир алат - автомобилрин рулдиз регьбервал гудай электроусилитель туькьурна, акъудна. ГьакI ВАЗ-2123, 1119, 2110, “Москвич”, “Уаз” маркайрин автомашинар, газдин промышленность патални шейэр акъудзава. Заводда тежрибалу, бажарагьлу пешекарри, технологири, инженерри, устIарри зегьмет чIугвазва ва къенин юкьуз базарди истемишзавай виниз тир еридин шейэрни теклифзава. Эхиримжи пуд йисуз абуру гьасилзавай про-

Малумат!

Гьуьрметлу ватанэглияр!

Гьилевай йисан 13-сентябрдин йикъан сятдин 3-даз Республикадин милли библиотекада чи халкъдин уьтквем хва, Дагъустандин сифтегъан регьберрикай сад хъайи алим-тарихчи, общественно-политический деятель **Нажмудин Панагьович ЭФЕНДИЕВАН** 125 йис тамам хьуниз талукъарнавай илимдин конференция кьиле фида.

Халкъдин тарихдиз итиж ийизвай вирибурувай чна аниз атун тлалабзава.

Тешкиллувилин комитет

Википедиядин векилар Дербентда

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

Дербент РИА-дин конференцийрин залда, Дагъустандин халкъарин члаларал Википедиядин разделар вилик тухунин месэлайриз талукъарнавай сад лагъай семинар кьиле фена.

Ам тешкилайбур “Дербент” Фонд ва “Викимедиа РУ” НП (некоммерческое партнерство) я.

Адан кьвалахда башкирринни урус Википедиядин иштиракчи Ришат Сайфутдинова, лезги Википедиядин башкиррин Википедиядин администратор Олег Абарникова, урус Википедиядин администратор, “Викимедиа РУ” НП-дин директор Владимир Медейкоди, “Викимедиа РУ” НП-дин член Дмитрий Жукова, лезги Википедиядин иштиракчи, журналист Мурад Шихагьмедова, “Дербент” фондунин директордин заместитель Амир Саркарова, эрзян Википедиядин администратор ва координатор Андрей Петрова, лезги члалан муаллимри, “Россиядин виридалайни хъсан муаллим” конкурсдин гъалибчи Шамсудин Магьамдарова, Раиса Алиметовади, журналистри ва масабуру иштиракна.

Семинардин кьилин макъсад милли Википедия вилик тухун патал итижлу темайрай энциклопедический макъалаяр кхьидай цийи иштиракчийар жагъурун я.

Мярекат ачухай Амир Саркарова кьейд авурвал, Википедияди милли члалар еримлу авуниз куьмек гузва.

- Шаирри, писателри, милли школайрин муаллимри ишлемишзавай тежриба, лингвистикадин илим, гъайиф хьи, Википедияди ийизвай истемишунривай гуьгуьна амуькьзава. За фикрзавайвал, муаллимриз ва школьникриз дидед члал чирунин

ва хуьнин карда Википедиядикай хъсан куьмекчи жеда. Ик! хьун патал милли члалан муаллимар ва аялар Википедияда иштиракунал желбунихъ хъсан метлеб жеда.

Гуьгуьнлай рахай Медейко Владимир, Олег Абарникова, башкиррин Википедиядин администратор Зуфар Салихова, Андрей Петрова Википедиядин мурад-метлебдикай, чпи анин разделра тухузвай кьвалахдикай, месэлайрикай гегъеншдиз суьгьбетна.

ВИКИПЕДИЯДИН ТАРИХ:

2001-йисуз американвияр тир Джимми Уэйлсوما ва Ларри Сэнгерома Международный электронный “Википедия” энциклопедия кардик кутуна. Сифтедилай башламишна ам виридуьньядин волонтеррин коммерциядинди тушир проект я. Адахъ са шумуд маса проектарни ава: (шиклрин “Викисклад”, “Викигид”, “Викисловарь”, “Викицитатник” ва масабур). “Викимедиа” фондуни вичин кьвалах кьилдин ксарин ва тешкилатрин куьмекдалди кьиле тухузва. Дуьньяда виридалайни гзаф гъахъзавай сайтрин арада “Википедиядин” сайт вад лагъай чкадал ала.

“Википедиядин” тафаватлувал ам я хьи, ана гзаф члаларалди кхьизва. Алай вахтунда ана дуьньядин 295 члалал разделар кардик ква. Абурукай 10% Россиядин халкъарин члалар я. Виридалайни тамамди 1,4 миллион макъала авай, дуьньяда ирид лагъай чкадал алай урусрин “Википедия” я. Россиядин члаларин разделрай кьвед лагъай чкадал чеченрин “Википедия”, пуд лагъай чкадал - татаррин, ахпа чувашринди ала, гуьгуьнлай башкиррин ва маса “Википедияр” кьезва. Дагъустандин халкъарин разделра (чеченар квачиз) лезгийрин “Википедия” (3847 макъала,) хъсандиз виликди физва, ахпа аваррин (2311) ва яхулрин (1211). Дагъустандин маса халкъар Википедиядик гъеле экечинавач.

Веревирлер Гьукум вилай вегъезва. Вучиз?..

Мердалн ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Эхиримжи вахтунда чи газетдин са шумуд нумрада агъалийри гьукуматдин чкадал алай са бязи идарайрин къуллугърилай, хуьреринни поселокрин килерин кьвалахдилай (рафтардилай) наразивалзавай чарар чапнава.

Муькьвара ачух эфирдай уьлкведин Президент В.Путинахъ галаз кьиле фейи рахунрин члехи пайни гъа ихътин наразивилеринбур тир. Сана квалер къакъудзава, сана чилерикай, рекъерикай магърумзава, сана фадлай гана кланзавай куьмекдин пулар гузвач, герек дарманар ва духтурар жагъизвач, сана шейэрин еридал ва кьиметрал гуьзчивал алач, сана диде-бубайрив аялрин партаяр ва маса тадаракар маса къачуз тазва... Акъазвайвал, саки вири месэляяр гьукуматдин гъа чкадал алай векилрилай, иллаки килерилай (хуьрерин ва районрин) аслубур я. Абурукай чи газетда кхьенва, за тикрарзава.

“ЛГ”-дин 6-июлдин нумрада, **А.РАМАЗАНОВАДИН “Хъци месэлайрикай рахана”** кьил ганвай макъалада, Кьурагъа цин линия кьайдадикай хкатна, районэглийриз яд бес тежезвайдан, Шимихуьруьз фидай рекъе кламарал кьве муьгъ эцигунин, райцентрадилай винидихъ галай хуьрерин агъалийриз зирзibil кватдай са машин гунин, Бугъдатеда анин чилер муниципалитетдин ихтиярда тун герек тирвилин месэлайрикай кхьенва. Чкадал гьал тежезвайвилей, а месэляяр РФ-дин Госдумадин депутатдин вилик (ам иниз мугъманвиле атанвай) эцигнава.

Фикир кьезва: кламал муьгъни эцигиз тежезвай муниципалитет гьихътинди хъурай?... Госдумадина депутатдин вилик эцигдай маса, члехи месэляяр кьурагъвийрихъ авачир жал?

“ЛГ”-дин 13-июлдин нумрада, **“Къулайвилер таъминарин”** кьил гана, **Р.ЭМИНОВАН** куьруь макъала чапнава. Ана кьейднавайвал, Ахцегърин дарман квай ятарин (Женийрал ва адалай винидихъни) иесивал тийиз, а чка гьилей-вилей вегъенва. Аниз фидай улакъни гила кардик кумач...

Гьамамрин ятарин иесивал авунин, район ва вири агъалияр патал анаг карчивилелди ишлемишун герек тирвилин гьакъиндай кхьинар чи газетда инлай виликни хъайиди я.

Чаз акурвал, а чилер ва ятар са бязи хсусиятчийрин гьилерани гьатнава. Хийир ни къачуза? И кардай кьил акъудиз президент герек жезвани?..

Гъа и нумрада Хив райондин Цналрин хуьруьн юкьван школадина яшлу муаллим А.Рамазанова чпин школада ингилис члалан муаллим авачиз, **аялривай ЕГЭ вахкуз тежезвайдакай** кхьизва. Бес райондин сагъибриз и кар чизвачни?

“ЛГ”-дин 20-июндин нумрада чи корреспондент **Д.ШЕРИФАЛИЕВАН “Чахуткади кьил хкажзава”** макъала чапнава. Ана Ахцегъ, Докъузпара, Рутул районра чахуткадин азардикди гьелек жезвайбурун къадар гзаф жезвайди кьейднава. Рекъемарни къалурнава. И кар Ахцегъа, РД-дин здравоохраненидин министерстводина векилрин иштираквални аваз, чахуткадиз акси кьвалах тешкилзавай диспансердин пешекаррин махсус совещанидал раижнава.

XXI асирда а дагълух михьи чкайра ихътин хаталу азарди кьил хкажуни квекай лугъузава? Нагагъ агъалийрихъ яшайишдин бес къадардин шартлар, медицинадин къуллугъ вичин ерида авайтла, а азар бажагъат анра пайда жедай. Ам социальный, яни уьмуьрдин шартлари арадал гъизвайди сир туш. А шартлар ни хъсанарна кланзава? Чи районра лагъайтла, медицинадин хейлин пешекарар чеб бес жезвач, дарманар жагъизвач, шартларикай чун рахазвач...

Газетдин 27-июлдин нумрада Мегъарамдхуьруьн райондин Цлийи хуьрай яшлу педагог **М.ГЪА-САНОВА** кхьенвай **“Пехирриз - эхир!”** макъала чапнава. Ана и агъсакъалди чи хуьрера кардик квай я клуб, я ким амачирдакай, хуьрера жегъ-

илрин арада тербиядин кьвалах гьилей-вилей вегъенвайдакай, хуьрерин ва районрин руководи-телар жематрихъ галаз саки са алакъадани авачирдакай кхьизва. Гъавилей чи хуьрера гьич инсандин бейнидизни текъведай хътин члуру агъвалатар - Стлал Сулейманан музейдиз цлай ягъун, школадина директор вичин хизандина вилик яна кьиникъ, хци буба, бубади хва ягъун, квалерай чукурин ва ихътин маса гъадисаяр жезва.

Мад са кардикай кхьизва ветеранди. Виликдай гуз хъайи ветеранрин кьезилвилерин пул гузвач. Гила са йисалай гзаф я... Социальный рекъай хуьдай къуллугъ квел машгъл я?... Нин кьайгъуда ава?

Винидихъ лагъанвай хътин крарикай генани итижлуказ чи газетдин 10-августдин нумрада Мегъарамдхуьруьн райондин Муьгъверганрин юкьван школадина муаллим **А.ГЪАЖУМАРОВА “Вучиз халкъ бизарзава?”** кьил ганвай макъалада суьгьбетзава.

Ам кьилей-кьилиз чи хуьрера тлеби газ ишлемишзавай агъалийрал газпромдин сагъибри (вилейдай “Газпром межрегионгаз Пятигорск” ООО, гила “Махачкъала” ООО) илитзавай, чпай я суддин, я прокуратурадин векилривайни кьил акъудиз тежезвай, чебни кьвердавай члехи жезвай буржарикай, инсанар бизарзавай нубатсуз рекъерикай кхьенва.

Ахътин дуванрик зун, и цларарин авторни, ака-тайди я. Тамам зур йисуз газпромдин Махачкъалада авай махсус идарадин юристри зи чарар - пул ганвай квитанцияр ахтармишна. Гьар вацра пул гузватлани, бурж гьинай атайди ятла, сада-вайни лугъуз хъанач, я суддизни зун фенач...

Амма газдин “сагъибар” ара-ара “ви газ атлуда!” лугъуз, гилани гьаятдал кьез-хъфизва. За абурун вилик гьар вацра пул ганвай квитанцияр авай члехи чемодан эцигзава, куьне чира, бурж арадал гьил атанватла, лугъузава...

Бес амай агъалийри вучзава?

Са гъевчи кар арадал атана, месела, квализ хъфидай рехъ къулай ийиз, цин турба дегишариз... клан хъайитла, къуллугъар гвай “къегъалри” вун акъван клевера твада хьи, мад вун абур галай патахъни элкъвен хъийидач. Бес ихътинди халкъдин къуллугъда авай гьукум жедани?

Гьукум халкъ хуьзвайди хъун лазим тир. Чина халкъ гьукумдин кьайгъуда авай, адан квачел элкъезвавай залук хьиз я. Халкъдин ихтибардай аватай садавайни чпин тахтар хуьз хъайиди туш. Тарих а кардин шагъид я. И кардикай, гъайиф, чи чиновники, я “пешекарри” фикрзавайди акъазвач...

И кар чи кьилин регъберриз такунани туш. Ингъев.ПУТИНА 2012-йисуз **Федеральный Собранидиз рекъе тунвай Чарче вуч лагъанватла:**

“Гъялиз тахъанвай кьилин месэлярни виридаз ашкара я, инал за цлийи гьич са фикирни раижзавач - а месэляяр госуларстводина властдин менфятлувал агъузди хъунихъ ва корупциядихъ галаз алакълубур я. Госуларстводина ери аваз, алай вахтунин истемишунрихъ галаз къадайвал идара тавунмаз, и кардал машгъл жезвай ксари чпин хиве авай виниз тир жавабдарвал аннамиш тавунмаз, чавай госуларстводина ва уьлкведин вилик акъвазнавай месэляяр гъялиз жедач”.

Президентди генани лагъанва: *“Чка-чкада гуьзчивал авунин цлийи жуьреяр ва кьайдаяр кардик кутун лазим я...”*

Общественностдин фикир, гражданин чпин фикир - ибур гражданиз къуллугъар ийизвай властдин менфятлувилеиз, гъакъни яшайишдин хиле идарайрин менфятлувилеиз кьимет гунин кьилин уьлме хъун герек я”.

Винидихъ гъанвай мисалрай акъазвайвал, чкайрал алай чи чиновникар Президентди лагъанвай хътин истемишунривай гзаф яргъа я. Им, зи фикирдалди, а “пешекарриз” чпин пеше (везифа-яр) я ерли чир тахъунихъ галаз, я къадарсуз лавгъавилихъ, чпи чеб, ханари хьиз, вине кьунихъ галаз алакълу я. Гъа им чкадин властди вичивич вилей вегъезвай асул себебни я.

Ида, эхирни, общество, госуларство вич чу-клурунал гъун мумкин я. Революцияр кьуру чкадал жезвайди туш.

Гьамзатован йикъар - “Лацу дурнаяр”

Адан аршар - дережаяр...

Мерд АЛИ

Расул Гьамзатович ГЪАМЗАТОВ хайи югъ - 8-сентябрь чи республикадин тарихда “Лацу дурнайрин” суваринди яз гьатнава. Расул Гьамзатов - “Лацу - дурнаяр”, гьа сад хьтин манадин ибараяр хьиз, мецел гьизва. Иисар-девира ала-тунивай и гафарин манани къвер-давай дерин ва къуватлу жезва. “Лацу дурнайрин” суварни яваш-яваш виридуьньядин члехи ва-кьиадиз элкъвезва.

“Лацу дурнайри” чи риклел дуьня, инсаният сагъ-саламат хуьн патал жуьреба-жуьре дявейра, чуьруькра, гьерекатра чпин чанарил-лай гьил къачурбурун руьгьер - къаматар гьизва. Гуя абур садни и чилелай квахънавач, сураара кучуд-нач, абур вири чи кьилел, чун тагъ-кимариз, лацу дурнайрин циргьера гьахъна, элкъвезва...

Ахьтин жанлу манидин сагъиб-ди вичин кьилин макъсадикай ла-гъанай:

Яргъал гъетерал ракетри
гьикъван
Атлана рекьер цавара эркин.
Инсанар - гъетер, тежер къван
къакъан,
Квев агакьарун мурад я риклин...

Зи фикирдалди, и мураддив шаир фадлай агакьна. Адан сес ван

Расул Гьамзатов гзаф уьлквейрин ва халкъарин лап члехи премийрин ва дережайрин сагъиб-ни я эхир! Чи уьлкведа адаз таган-вай жуьредин члехи награда ва гьуьрметдин тивар, белки, амач. Дагъустандин халкъдин шаир, Ленинан ва Государственный премийрин лауреат, Дагъустан Республи-кадин са шумуд премиядин лауреат, Социализмдин Зегьметдин Игит, Андрей Первозванныйдин ордендин сагъиб...

Адахъ Ленинан къуд Трудовой Красный Знамядин пуд орден, Октябрдин Революциядин орден ава. Адахъ гьикъван медаларни риклел хуьнин лишанар хъана!..

Шаирдин кьисметда ажайиб

хавилелди къуллугъна, хайи члал дуьньядин поэзиядин лап хъсан чешнейралди девлетлу авунихъ галаз сад хьиз, вичин хайи халкъ-дин сивин яратмишунрин булахар-ни цийи девирра цийи тегьерда рахурна. Хайи члалакай ада гена лагъанва: “Начагъ хъайила зун хуь-дайдини, дири хъийидайдини дух-турни туш, жерягъни. Сифтени-сифте хайи члал я”.

1943-йисуз адан сад лагъай ктаб “Явлалу кланивал ва кудай таклан-вал” акъатнатла, адалай инихъ акъуднавай ктабрин тиражар Дагъустандин вири халкъарин къадарри-лай саки са шумудра артух жезва. Вири ктабрин арада чеб гьакь-къатдани дуьньядин литература-дин кьизилдин фондуна гьатнавай “Дагъвидин ватан”, “Зун хайи йис”, “Урусатдин аскерар”, “Зи члехи бу-ба”, “Къакъан гъетер”, “Дагъви ди-шегъли”, “Муьжухъдар”, “Кхьинар”, “Гъедни гъетрехъ галаз рахада”, “Мулатка”, “Иисарин хтар”, “Зи Дагъустан”, “Дидеяр хуьх”, “Дустар хуьх”, “Дишегълийрин кьурамат”, “Эхиримжи кьимет” ва цудралди маса ктабар ава.

Гьикъван цийи жанраяр, кхьин-нин цийи жуьреяр, члалан гьузел ибараяр ада вичин хайи халкъдин къуллугъда акъвазарнава! Халкъ-дин сивин яратмишунрин жуьреяр тир тостарни, кьепинихъ лугъудай лайляри, хъел атайла ийидай къаргъишарни, кьеплерал, ядигар-рал, яракьрал, къванерални муь-къверал, булахранл ийидай кхьинар-ни адан яратмишунра цийи жуьреда рахазва. Аваррин поэзи-ядиз сонет, сонетрин таж, балла-да, члехи жанрайрин ва гзаф сю-жетрикай ибарат тир поэмаярни, эхирни, вичиз клелзавай вирибуру члехи итиж авунвай лап муракаб жанрадин “Зи Дагъустан” хьтин ктаб гъанва.

Расул Гьамзатов, гьа вичи лу-гъудайвал, хайи члалан хазина гъаз инсанрив - чилел алай лап къакъан гъетерив агакьна: 1963-йисуз “Къакъан гъетер” ктабдай адаз государ-стводин - гьа члаван виридалайни члехиди тир Ленинан премия ганатла, 1974-йисуз Дагъустандин ва вири дуьньядин литература вили тухунин рекъе зурба лайихлу-вилерай адаз Социализмдин Зегьметдин Игитдин тивар гана. Куьрел-ди, чилел алай инсанар патал ам вич гъетрез элкъвена:

Агакьариз кланзавай ваз
гъетерив,
Чилин винел гьарма санал
куьклевнай.
Къе масабур экъечина а рекьериз,
Куьз лагъайтла, вунни гъетрез
элкъвена.
Заз аквазва ви экв артух
гуьжлу яз,
Жегъилвилляй ятла гъеле
яшар ви?
Ваъ! Авилай ви экв пара
хушлу я -
Дагъустанди атланва а
къашар ви!

Критикади гьахълудаказ къей-дзавайвал, Расулалай вичин поэзи-яда Рагъэкъечидай ва Рагъаклидай патарин халкъарин зурба векилрин тежриба устадивилелди сижифла-мишиз ва анжах са вичиз, Расул Гьамзатоваз, хас хатла, тежриба, школа арадал гъиз алакьна. Гъави-ляй ам хайи члалан тахханадани члехи гъетерикай садаз элкъвена.

Расул ГЪАМЗАТОВ,
Дагъустандин халкъдин шаир

Сулейманан
чуьнгурь
Н.В. КАПИЕВАДИЗ

Эхиримжи гатфарни
Алатайла уьмуьрдин,
Мад рахурнач устларди
Гимиш симер чуьнгурьдин.

- Сулейманан гьилелай
Агакьнавай аманат,
Зун фидайла чилелай,
Вав тада за саламат.

Им - захъ авай ирс члехи.
Им - зи девлет, зи лувар.
Адаз анжах тек са ви
Мез лайих я дилавар...

Каспи гьуьлуьн кьерехда,
Вилик къацу дагъларин,
Яшлу ашукъ (гьикл эхда!)
Секинарна халкъари.

Зун аял тир а члавуз.
Лепейри туьнт ванериз,
- Куьн лал вучиз я? - лугъуз,
Басрух гузвай къванериз.

Амма чуьнгурь квалевай
Капиеван, секиндиз.
Къаш хьиз багъа, вижеваз,
Аквазвай ам эркиндиз.

Квализ атай мугъманриз
Жедай ада суьгъбетиз.
Сулейманан дастанрин
Атир пайиз, шуьрбет хьиз.

Гъабиб вични шаирдин
Квай кьисметдин эсердик.
“Шаир” ктаб магъирдиз
Яратмишиз кесердин.

Ахпа - женгер, хер, иви...
Чуклулдин мурз хирургдин...
Блокотрин чарар виш,
Чпел - цларар эхирдин...

Цлярикай икл хвейи
Капиеван риклин дуст,
Хкъягъ тийиз муг цийи,
Квалеле амай хъана суст.

Ясдин партал алай свас
Адаз гьикъван килигдай!
Рикле аваз азиз кас,
Гъил седефрал эцигдай.

Эхир, зул тир, бул чилел
Пешер къавзай, хъана юргъ.
Мугъманри къвез зи квалеле
Тебрикзай хайи югъ.

Наталяни мугъманрин
Юкъва авай гьуьрметлу.
Адаз гафар къакъан тир
Чидачир гьич девлетлу.

Ятлани гаф къачуна:
- Расул, им зи квалевай
Багъа затла я. Ам вуна
Хуьх савкъат яз винавай...

Нагъв аклана клаклабра,
Акъвазна ам килигиз,
Гуя квализ атанвай
Угъридив зун гекъигиз...

Къе зи квалеле цлак ква
Чуьнгурь, буьбад гапурни.
Къве шей, хуьзвай заз паквал,
Гъизвай квалел абурни.

Жуван кьилин шиирни,
Дагъустан, за уьмуьрда
Теснифна ваз, чуьнгурьдин
Къамат аваз фикирда.

Завай лугъуз тахъай члал
Масада ваз лугъуда.
Чуьнгурьди ви дертни тлал
Вири вичел къачуда.

Цийи члалар теснифда,
Даим хуьда къула цлай,
Куьгъне тарцин тарифда
Жуьгьенрини къул ацлай...

Хумай

Хумай - аял, экъечинавай
чуквардай,
Адан чилин мезгъебри
Акъуднава цавун аршдин
часпардал,
Нурар алай ажебдиз!..

Аллагъ - икъван члехи чин-ярж
Ганва рушаз - аялдиз.
Нихъ аватла ихьтин тахт-арш
Къвезвач гьатта хиялдиз.

Кумари! Вуч багъа я вун
Ви ватандиз - Непалдиз!
Туьхуьн тийиз хас я ваз кун,
Аквач ивид стлал гьич.

Динэгъли туш. Гьич хиял за
Авунач, икл чилерал
Аквада заз Аллагъ чагъа,
Рагъ авайди вилера!..

Факъир хеб

Акъван я хьи гунагъсуз вун,
Михь касдин атанва дун.
Садазни гьич къалурнач сас,
Садни авач на ягъай кас.
Къведра са суз твада ви сар,
Тадач кьилел яргъи са члар,
Амма садра декъикъайра
Хтлунда ви хам гадайри.
Агъ, зи факъир хеб,
Агъ, зи факъир хеб!

Инсан хана - клватла хъанва эл!
Вун шангуррин ала клевеклев!
Къена са кас - ваз хъана гьам,
Амукъна вун алачиз хам.
Рак ачух я мугъманд вилик,
Пич ифенва ажеб, килиг.
Шишер жеда, куьтаз чичлек,
Серг кьилеллаз къведа
пичлек...

Агъ, зи факъир хеб,
Агъ, зи факъир хеб!

Гарал къугъваз хуьуьул тилер,
Даим сефил я ви вилер.
Итимриз гуз дамахар на,
Багъишда бул баплахар на.
Целерин жез ава эхир,
Цаз, хъвадай къван цуру чехир,
Ваз генани жезва кири -
Тумунин макъ акъван ширин!
Агъ, зи факъир хеб,
Агъ, зи факъир хеб!

Къени я вун, квач са тахсир,
Жанавурриз чида ви сир,
Къурмишдайла кар фендигар,
Фад алукида чпел ви сар.
Дуьз гаф - алмас, тежер
чуьруьк.
Чидайди туш авун кьуруьк.
Виш йисара квалели-хуьруь
Лугъуда са касдиз дугъри:
- Агъ, зи факъир хеб,
Агъ, зи факъир хеб!

(Авар члалай. Таржумаяр -
Мерд АЛИДИНЯ).

Шикилда: (чапладихъай) Р.Гьамзатов, Жаминдин, Х.Хаметова,
Ш.-Э.Муратов, Б.Салимов

тахъанвай халкъ ва я ахьтин уьлк-ве дуьньядал бажагъат ала. Вичи-кай кхъенвай са макъалада шаир-ди гена къейднава: “Зун гзаф чкай-ра хъана: Сибирда, Украинада, Лит-вада, Эрменистанда, Гуржистанда, Болгарияда, Чехословакияда, Францияда, Голландияда, Швеци-яда...”

Аквар гьаларай, и макъала кхъей члавуз (1957-йис) шаир гьеле Кубадиз, Америкадин уьлквей-риз ва масанриз акъатнавачир. Алай вахтунда ам хъайи къван уьлквейринни, адан жавагъирар таржума авунвай къван члаларин-ни гьисаб кьунин лазимвал, заз чиз, амач. Ам тефей уьлквейрин-ни адан эсерар таржума тавунвай члаларин гьисаб кьун, белки, ре-гъят я жеда. Инал са кар иллаки къейд ийиз кланзава: 1983-йисуз Расул Гьамзатоваз Римда “XX асирдин поэзия” тивар алаз кьиле тухвай Международнй конкурс-да “Хиросимадин зенг” ва “Дуьба” - шииррай сад лагъай дережадин диплом ва сад лагъай премия га-най. Дуьньядал сад лагъай дере-жадин шаир!..

ядигарар ва адаз бахшна кхъенвай шиирар гьикъван ава!.. Заз инал вичин вахтунда урусин машгъур ша-ир Сергей Наровчатова лагъай га-фарни риклел хкиз кланзава: “Эгер заз алай аямдин шаиррикай, зи фикирдалди, лап хъсан цуд шаир-дин тивар яхъ лагъана тапшуругъ ганайтла, за зи рикл алай тиварар гьисабдай, эхирдай алава хъийидай: ва Гьамзатов. Эгер и сиягъ вадал къван куьруь авунайтла, эхирдай алава хъийидай: ва Гьамзатов. Гьар гьи жуьре тиварар клватлайтлани, гьикл хкъягъайтлани, Расул Гьамза-тован тивар гьамиша лап хъсанбу-рун жергеда жеда. Советрин поэзия алай вахтунда адан шиирар гала-чиз фикирдизни гъиз жедач. Икь-ван гагъда Дагъустандин литерату-ра гъиз тахъайвал. Инлай кьулухъ, зун клевелай инанмиш я, дуьньядин литературан адан поэзия галачиз фикирдиз гъиз жедач”.

Ихьтин кьимет гуниз лайихлу хъанвай шаирдин рехъ чи алай ва къвезмай аямдин вири шаирар па-тал эвез ийиз тежер хьтин мектеб тушни бес!

Ада вичин хайи авар члалаз

Хийир ЭМИРОВ

Франциядин пачагъ (император) Наполеон еке кьушун гваз Урусатдал атайла, Бородинодин чилел кьиле фейи женг лап кьизгьинди ва гьар са терефди гъалибвал вичин кьвачихъ ягъайди яз гьисабзава. Гьа са вахтунда тарихда ам “Зурба пагъливанрин (гигантрин) женг” ва “Генералрин женг” тивар алазни гъатнава. Дугъриданни, гьакъ я.

Бородинодин женгина Наполеонани Кутузова лап зурба полководецрин алакьунар кьалурна, амма я Бонапарталай урусрин армия кукьивариз, я Кутузовалай Москва

М.Барклай де Толли ва П.Багратион) 150 агъзур касдикай ибарат тир. Ибурукай 114 агъзур кас кьушунрин аскерар, 8 агъзур кас казакар, 28 агъзур касни ратникар тир. Абурув 624 туп гвай.

Французрин “Чехи армияда” 135 агъзур кас авай ва абурув 587 туп гвай.

Зурба женгинив эгечдалди Шевардино хуьруьн кьваларив кьве терефдинни акьунар хьана. Генерал А. Горчакован регъбервилик квай дестейри хуьруьн кьакьан тепедал сенгерар кьунвай. Наполеона маршал Л. Давудиз маршал И. Мюратан атлуйрин ва генерал Ю. Понятовскийдин полякрин корпусдин куьмекни галаз урусрал гьужуму-

ахпа ам телеф хьана. Идакай менфят кьачуна, французри кьве флеш кьуна. Амма куьмекдиз хтай генерал П. Коновницынан дивизиядин куьмекдалди акси гьужум хьувуна, флешар азад хьувуна.

Урусрин армиядин юкьни-юкьва - Раевскийдин дестеяр алай майдандални кьве терефдини кьизгьин женгер тухузвай. Са шумуд сеферда гагъ садбуру, гагъ масадбуру гъалиб хъайидан гьакъиндай гъарагъунар ийизвай. Къурбандарни гзаф жезвай. Иллаки жидайрин дяведи урусрин уьтквемвал, дирибашвал, жуьрэтлувал кьалурзавай. Аскерри душмандин гьужумриз лайихлу жавабни гузвай. Мисал яз, Уварованни Платован ат-

Бородино:

зурба пагъливанрин женг

хуьз алакьнач. Женгинин къурбандар лагъайтла, агъзуралди хьана. 5-7-сентябрдин пуд юкьуз давам хъайи женгина урусрин армиядикай 45 агъзур кас хкатна. “Чехи армия” тивар ганвай Франциядин кьушунрикай 35 агъзур аскерни офицер телеф хьана. Гьа са вахтунда Бородинодин майдан французрин атлуйар патални “сурариз” элкьвена.

“Генералрин женгина” урусрин 4 ва французрин 12 генерал кьена. Урусрин 23 ва французрин 38 генералдал хирер хьана. Кьве терефдини агъзурдав агакьна аскерар есирда кьуна.

1812-йисан августдин ва сентябрдин варцара французри Урусатдин империядин меркез Москва кьун патал чпелай алакьдай вири крар авуна. Гъевечи-гъевечи женгера гъалибвилер кьазанмишиз, абур Можайск шегердив кьван агакьна. 124 километрди хъфейла, Москван гьалтзавай. Император I Александр еке кьурху акатна ва ам кьуллугъдивай кьакъуднавай князь Михаил Голенищев-Кутузовал мад сеферда армия ихтибар хьувуниз мажбур хьана. Императордини, Кутузовани ва маса генералрини кьатланвай, Москва французрихъ галаз женг тухун тавунмаз абурун гьиле туна виже кьведач.

И женгни гьина тухуда? Им кар алай месэла тир. Кьушунар гьакъдай, герек атайла, клани терефдихъ элкьурдай, азаддиз душмандихъ галаз дяве ийидай, тьебиатди вичи Смоленскдихъ фидай рекьер агалнавай майдан герек тир. Кутузов адахъ кьекъвена ва ахътин чилини адаз гъатна. Бородино хуьруьн патав гвай еке майдан. Гъавилия адал Бородинодин женг тиварни акьалтна. Франциядин тарихчийри адаз Москва вацал кьиле фейи женгни лугъузва.

Урусрин кьилин армия (Рагъаклидай патан 1 ва 2 лагъай армиярикай туькьурнавай - генералар

нин ва сенгер кьунин буйругъ гана. Ягъунар кьизгьинбур хьана ва урусри кьулухъ члугуна. Кар алайди, и женгини Кутузоваз душмандин фикирарни чирна.

Бородинодин женг 6-сентябрдин экуьнин сятдин 6-даз французри урусрин сенгерар тупарай ягъунилай гатлунна. Пияда кьушунрин дестейри Бородино хуьрелни, Семеновскдин флешрал (артиллериядин сенгерар) гьужумна. Жидайрин дяведа французри виклегъвална ва хейлин кьуватар хкатнавай урусрин Егерский полкунивай абуруз дуьзгуьн жаваб гуз хьанач, ада Колоч вацлун эрчи патан кьерехдиз кьван кьулухъди члугуна. Амма куьмекдиз атай полкари французар катдай чкадал гъана. Абурун 106-полк михъиз кьирмишна, ятлани Бородино хуьр абурун гьиле амукьна. Мад французри Колоч вацлалай элячлдай алахъунарни хьувунач.

Семеновскдин флешар кьачун са акьван регъят акъвазнач. Абуру генерал М. Воронцован гренадеррин дивизийри хуьзвай. Душмандин 130 тупуни датлана гуьлле гузвай. Маршалар Давудин, Неян ва генерал Жюнодин пияда кьушунрини, Мюратан атлуйрин корпусдини куьмек гузвай душманди, низ чиди, шумуд сеферда гьужумар авунатла (тарихчийривай кьени тайинариз хьанвайди туш), са шумудра гьилляй-гъилиз фенатлани, урусрин флешрал тлем гьиз хьанач. Ахътин чкадал атана хьи, урусрикай 300 кас амукьна. Батальон галаз жидаяр велик кутуна гьужумдайла генерал Воронцовални хер хьана. Гьа и четин вахтунда куьмекдиз Багратиона гренадеррин кьве ва пияда са дивизия рекъе туна. Абуру французрин полкариз тежедай хътин басрух гана.

Гьа и женгина Рагъаклидай патан 2-армиядин главнокомандующий П. Багратионал залан хер ва

луйрин дестейри, французрин эрчи терефдиз финалди, Наполеонан кар алай гьужум кьве сятдин кьулухъ ягъиз туна. Идакай Кутузова менфятни хкудна, зайиф чкайриз куьмекдин кьушанар рекъе туна.

Нисинрихъ хьиз душман Кургандин тепе кьачуз алахъна. Артиллерияди, атлуйрин полкари, пияда кьушунри вад сятда кьван урусрин сенгерар гьужумарна, эхирни тепе чпин гъилик авуна. Иштягар ачух хъайи французриз Утицдин телени кьачуз клан хьана, амма Преображенский, Семеновский ва Финляндский полкарин лейб-гвардиядин дестейри душмандин гьужумарлазим кьайдада кьаршиламишна ва, ара-ара акси гьужумар хъийиз, ам кьулухъ хъфиниз мажбурна. Тамам гъалибвал кланзавай император Наполеона, вучиз ятлани, вичин резервда авай гвардиядин кьве дивизия женгерик кутунач. Нянин сятдин 6-даз кьве терефдин патайни гьужумар акъваз хьана, анжах кьве патайни артиллериядин бязи тупари чпкай хабарар гуз хьана. Иифен сятдин цлудалай алатайла, абурун сесерни амукьнач. Экуьнилай йиф жедалди давам хъайи кьизгьин дяведа “Чехи армиядилай” анжах 1-1,5 километрдин велик кьвез алакьна. Гьа са вахтунда урусрин кьушунри чпин сенгерин саламатвални хвена, душмандин кьутягъ тежедай гьужумарни алудна, чпини акси гьужумра еке уьтквемвал кьалурна.

Бородинодин женгинилай гуьгъуьниз Наполеонани Кутузова гьахъ-гьисабдин кхьинра чеб гъалиб хъайибур яз кьалурна. Абуру гьахъни тир. Садалайни масадал тлем гьиз алакьнач, гзаф къурбандриз рехъ ганатлани. Кьве армиядини женгинин майданда лап виниз тир дережадин игитвал кьалурна. Михаил Кутузоваз пачагъди генерал-фельдмаршалдин чин гана.

Дагъустан - халкьарин дуствал
Фикиррин садвал

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

РД-дин милли политикадин рекъый министр Татьяна Гамалея регъбервилик кваз Къайтагъ райондин администрацияда, граждан общество туькьурунин ва 2025- йисалди РФ-дин государстводин милли политикадин стратегия РД-дин муниципальный тешкилатра уьмуьрдиз кечирмишунин важиблу месэлайрай семинар-совещание кьиле фена.

Мярекатда республикадин Кьиблепатан округда РД-дин Кьилин патай тамам ихтиярар ганвай векил Энрик Муслимова, РД-дин милли политикадин рекъый министрдин заместитель Арсен Магьмудова, граждан обществодин кьурулушрихъ галаз кьвалахдай отделдин начальник Бахтияр Магьмудова, Кьиблепатан Дагъустандин районрин делегацийри ва теклифнавай маса ксари иштиракна.

“Къайтагъ район” муниципалитетдин кьил Алим Темирбулатова мугьманар тебрикна ва гаф Татьяна Гамалеяз гана.

- Россияда 193 халкъ ава. Дагъустанда ата-бубайрилай кьулухъ бинелу 33 халкъ, са хизан хъиз, яшамиш жезва. Чи халкьарин жуьреба-жуьрвилини ва садвилини и чешнедал чна лайихлу-даказ дамахзава. Эхъ, дуьньядин гзаф маса уьлквейрилай тафаватлу яз, Россиядин гьукуматди пара четин ва дуьз рехъ хъанава. Са патахъай, чна вирида саналди гужлу государство тешкилзава (чун гьар сад са миллетдин векил ятлани, санлай Россиядин са халкъ я), муькуь патахъай, гьардаз вичин члал, меденият, милливал хуьдай мумкинвал ава.

Халкьарин арайра авай алакьаяр члурун, зайифарун патал душманар фадлай алахънава. Къанажагълувал, бубайрин весийриз вафалувал кьалурун яз, чун вири кьуватралди Дагъустандин ва Россиядин сергьятра халкьарин арада чуьруькар тахъун патал чалишмиш жезва. Чи виридалайни еке ва багъа девлет халкьарин дуствални садвал тирди аннамишна хъиз, граждан обществодин вири кьурулушарни общественный тешкилатар - Общественный палата, агъсакълринни ветеранрин, гьакъдишегълийрин советар, жегъилрин гьар жуьре тешкилатар кардик кутуна кланда. Граждан дурумлу общество туькьурунин карда абур властдинни халкъдин арада авай важиблу кьуватар я. Чна кьилин фикир жегъилриз ватанперсвилини тербия гьулани желбун важиблу я. Вучиз лагъайтла, граждан общество дурумлу-даказ хуьн жегъилрин тербиядилай аслу жезва. Дугъри я, и месэлайриз талукъ яз саки вири районар махсус планар ава, амма абур кьиле тухун патал чкадин бюджетрай 1000 манат пулни тайинарнавач, - лагъана министрди.

РД-дин милли политикадин рекъый министрдин заместитель Арсен Магьмудов республикадин Общественный палатадинни дишегълийрин советрин ва районар абурун хилерин кьвалах активламишунлазим тирдакай, гьакъни яшамиш жезвай чка дегишарна, атанвай мигрантрикай рахана. “Алай вахтунда Россияда 2 миллиондилай артух, Дагъустанда, тахминан, 47 агъзур мигрант ава. Чкадин шартларивни кьайдайрив вердишарун патал абурухъ галаз муькуьфдивди кьвалахна кланда”, - кьейдна ада.

- Граждан дурумлу ва секин общество арадал гьунин месэла халкъди властдиз ихтибар авунин дережадилай пара аслу я. Месела, СП-рин, муниципалитетрин администрацийри бюджетдин харжияр СМИ-рин такьатрай ачухдиз малумарзава. РФ-дин Законди истемизавайвал, инсанриз бюджетдин пулар гьикьван аватла ва абур гьукумдарри гьи рекьериз харжзаватла чир хъунлазим я, - алава хьувуна Энрик Муслимова.

Ачух суьгъбетрин тегьерда кьиле фейи мярекатда веревирдзавай месэлайрай чкайрал кьиле тухузвай кьвалахдикай Къурагъ райондин ветеранрин Советдин председатель Фахрудин Мирзоев, Сулейман-Стальский райондин Общественный палатадин председателдин заместитель Ягъибег Ягъибеков, Ахцегъ райадминистрациядин кьилин заместитель Роберт Гьамзаев (ада Дагъустандин халкьарин дуствилин алакьаяр мягъкемарунин карда райондин Общественный палатадин чешнелу кьвалахдикай ва лезгийрин игитвилини “Шарвили” эпосдин суварин мумкинвилерикай лагъана), Дахадаев, Дербент, Докъузпара, Хив районрин кьилерин заместителар Абдула Мегьамедов, Садир Эмир-гьамзаев, Къазихан Магъадинов, Ярмет Ярметов, Мегьарамд-хуьруьн, Рутул районрин ва Дербент шегьердин общественный палатайрин председателар тир Агъадаш Нагьметулаев, Надир Акимов, Айваз Алиханов рахана.

Абурун таъсирлу рахунризни кьиметлу теклифриз милли политикадин рекъый министерстводин векилри баянар гана. Эхирдай Татьяна Гамалея мярекатдин иштиракчийрин бязи суалриз жавабар гана ва семинар-совещанидин нетижаар кьуна.

Нариман МАМЕДОВ

Вичин вири уьмуьрда гьалал зегьметдалди яшамиш хьайи **Зейнал Гьасанович ЭФЕНДИЕВ** 1928-йисан 28-июлди Ахцегьрин хуьре лежбердин хизанда дидедиз хьана. Адан буба Ватандин Члехи дяведин активный иштиракчи тир. Зейнал Эфендиев алай вахтунда къадим Дербент шегьерда яшамиш жезва.

Дяведилай гуьгьуьнин залан йисара ада бубадихь галаз колхозда салан майвар битмишарзавай. Зейнал Гьасановича рикел хжизвайвал, зегьметчийри “Вири - хуьруьн майишат кьвачел ахкьалдарун, вири - Ватандин абадвал патал” лишандик кваз кьвалахзавай.

1949-1951-йисара Зейнал Эфендиева Советрин Армиядин жергеяра, Калининград шегьерда бинеламиш хьанвай танкарин кьушунра кьуллугьна. Кьуллугь бегьем хьайидалай кьуллугь ада, хайи хуьруьз хтана, Кь.Агьасиеван тварунихь галай колхозда зегьмет члугун давамарна.

яшамиш жезвай. Производства виниз тир агалкьунар къазанмишунай ам гьар йисуз санаторийдиз фидай путевкадалди гьевесламишзавай. Амма кьвалах авачиз ацукьзавачир, санаторийдани ам ана цанвай кулкурсихь гелкьвезвай..

“Герой Зейнал”

- Ибур четин вахтар тир. Виринра чклайвиле агьавалзавай. Халкьдин майишат энгелвал авачиз кьвачел ахкьалдарунин чарасузвал авай. Амма чна вири четинвилериз дурум гана, - лугьузва Зейнал Гьасановича.

Я зегьемвиликай, я мекьивиликай игьтият авачир З.Эфендиев тлебиатдин гьихьтин шартлара хьайитлани кьвалахал экьечидай. Куьмекдиз кьвез гьазурвилляй, зегьметдал рикл хьунай адаз бригададин членри дериндай гуьрметзавай ва кланивилелди адаз “ракьун итим” лугьудай.

70-йисара Кь.Агьасиеван тварунихь галай колхоз “Ахтынский” совхоздиз элкьуьрна. И вахтунда Зейнал Гьасановича багьманчивиле виниз тир нетижаяр къазанмишзавай, йикъан нормаар 3-4 сеферда артухни алаз тамамарзавай.

Са сеферда кьвенкьве жергеяра авай бригададин алааматдин агалкьунриз анализ гайидалай кьуллугь КПСС-дин райкомдин бюроди З.Эфендиеван кьвалахдин нетижайриз кьетлен итиж авуна. Мумкин я, ибур припискаяр хьунни, - гиман гьизвай бюродин членри. Абур инсанди суткада 16-17 сятда галатун тийижиз кьвалахдайдахь инанмиш жезвачир. Гьа икI адан кьвалах ахтармишун кьетIна. И мураддалди,

Са сеферда уьмуьрдин юлдаш Совет Гьажиевнад, вичин гьуьлугь, суварин юкьуз хьайитлани кьвале амукьна, ял ягьун патал адан кьвалахдин парталар чуьнуьхна. Пакамахь гьуьл кьвале авачирди малум хьайи паб бегьем тажуб хьанай.

Ватанди З.Эфендиеван гьакьисагь зегьметдиз виниз тир кьимет гана. Ам ДАССР-дин Верховный Советдин са шумуд созывдин депутатвиле, КПСС-дин обкомдин членвиле хьяна. СССР-дин ВДНХ-дин кьизилдин кьве ва гимишдин са медалдин, Октябрдин революциядин, Зегьметдин Яру Пайдахдин ва Халкьарин Дуствилин орденрин сагьиб я. Адаз ганвай союздин ва республикадин метлебдин гуьрметдин грамотайрихь лагьайтIа, сан-гьисаб авач. Виридалайни еке шабагь ам патал им халкьдин кланивал я. Инсанри ам Игит яз гьисабзава. Абуру адаз гьакI лугьунни ийизва - “Герой Зейнал”.

Зейнал Гьасановичахь кьве рушни са хва ава - Жамиля, Женнет ва Гьасан.

- Гьам аялар тирла ва гьамни члехи яшдив агакьайлани, чаз чи буба текбир дуьшуьшра кьвале жагьизвай, - суьгьбетзава адан веледри. - Пакаман ярарихь галаз ам кьвалахал фидай ва

» Виридалайни еке шабагь ам патал им халкьдин кланивал я. Инсанри ам Игит яз гьисабзава. Абуру адаз гьакI лугьунни ийизва - “Герой Зейнал”.

кьиле КПСС-дин райкомдин сад лагьай секретарь Н.Гьажиев аваз, комиссия тешкилна ва ада бригададин кьвалах ахтармишна. Гьакьикьатдани вири кьвалах са касди кьилиз акьудзавайдахь инанмиш хьайи комиссиядин членар ахтармишунин нетижайри бегьем тажубарна.

КПСС-дин райкомдин нубатдин пленумдал З.Эфендиеваз виридан вилик чухсагьул малумарна ва ам КПСС-дин обкомдин членвиле хкягьунин теклиф гана. Гьа и пленумдал адаз “Экуьнин гьед” лагьай твар гана. Пленумдин кьвалахда иштираккай КПСС-дин обкомдин тешкиллувилин отделдин заведующий М.Ороева лагьайтIа, З.Эфендиеван агалкьунрихь галаз таниш хьайидалай кьуллугь ам “гьвечи трактордихь” галаз гекьигна.

Майишатда зегьмет члугваз хьайи 54 йисан девирда са сефердани больничный чар (лист) къачун тавур Зейнал Эфендиев анжах кьвалахдалди

нянихь геж хьиз хкведай. Чаз чидай хьи, буба вичелай чешне къачуниз лайихлу инсан я ва ада Ватандин абадвал патал зегьмет члугвазва...

2007-йисалай Зейнал Эфендиев къадим Дербент шегьерда яшамиш жезва. Алааматдин тарих авай и шегьердал ам рикливай ашукь хьанва. Ам ина хьсан патахь жезвай дегишвилерал, къадим шегьердин жегьилвилел ва мугьманпересвилел гьейран я. Члехи яшдизни килиг тавуна (мукьвара ада вичин хизандихь галаз 89 йис тамам хьун кьейдна), зегьметдин ветеранди шегьердин общественный уьмуьрда активвилелди иштиракзава. Зейнал Гьасановича дяведин ва зегьметдин ветеранрин шегьердин Советдихь галаз сих алакьаяр хуьзва. Чна Зейнал бубадиз адан 89 йис тамам хьун риклин сидкьидай мубаракзава ва адахь гележегдани чандин сагьвал, уьмуьрдин хушбахтвал хьана кланзава.

“Самурдин” берекатар

Бикеханум АЛИБЕГОВА

Са сеферда заз туьквенда дезгедал “Самур” твар алай карханада некледикай гьазурнавай шейэр: кьатух, ниси, айран алаз акуна. За гьасятда фикирна, лезгийрин гьайбат я лагьана. Патав гвай дезгейрал “Дарман”, “Цийи кухня” карханайрин продукция алайтлани, виридан гилер “Самурдал” физвай. Зани къачуна жуваз клани мал. Дадмишайла, зазни хуш хьана.

Йикьарикай са юкьуз зун дуьз “Самур” карханадиз фена. Махачкьаладин “Дагхолод” комбинатдин гьаятда авай еке са цехда “Самур” вичин кардал машгьул тир. Ина хьсан ериш аваз дишегьлийри зегьмет члугвазвай.

Некледин сирер чидай и карханадин сагьиб лезги ваь, кьумукь яз хьана. Чина берекат авай, секин кьилихрин инсан тир Камил заз ам Избербашда аваз хьайи члавалай чидай. Шаиррин дестеяр а вахтара мукьвал-мукьвал карханайриз мугьман жедай. Камила а члавуз Избербашдин нек гьялдай заводда кьвалахзавай. Заз ашкара хьайивал, гила ада регьбервал гузвай карханадал эцигнавай “Самур” твар са шумуд касдин тварцлин сифте кьиле авай гьарфарикай ибарат хьанвайди я кьван. Гьелбетда, карханадин сагьиб тир Касимов Камила вичиз чи гуьзел Самур дере чидайдакай, анай вичихь са шумуд дустни авайдакай лагьана.

Касимов Камил Мегьамедович Буйнакский районада авай са колхоздин МТФ-дин бригадир Мегьамедан хизанда дидедиз хьана. Гьвечи члавалай ам вичин диде-бубадихь галаз мукьвал-мукьвал фермадал фидай. Хейлин вахт ана акьатзавайтлани, Камила школада хьсандиз клелзавай. Гьа икI, вичин диде-бубадизни куьмекар гуз, гада рикле члехи къастар аваз яшмиш жезвай. Адаз гьа бередилай некледин сирер чир хьана. А сирлу рекьер, гьелбетда, диде-бубади чирнай. Абур, вузар куьтягнавачтлани а рекьйай, хьсан пешекарар тир.

Школа акьалтларай Камил Ленинграддин

некледин промышленность патал пешекарар гьазурдай институтдик экечIна ва ам яру дипломдалди куьтягьна.

Жегьил пешекарди, хайи ватандиз хтана, Избербашдин гормолзаводда кьвалахиз башламишна. Сифте йикьалай ам вичин кеспидив гьакьисагьвилелди эгечIна. Заводда Касимов кьилин технологдин дережадив кьван агакьна.

Адан эвелимжи везифа карханада гьасилзавай некледин продукция хьсан еридинди хьун патал чараяр акуникай ибарат тир. Ада вичин тежриба ина кьвалахзавай жегьил пешекарризни чирзавай. Ина ам са шумудра жуьреба-жуьре шабагьризни лайихлу хьана.

Хейлин йисара и карханада кьвалахайдалай гуьгьуьниз Камил Мегьамедовича Махачкьалада некледин вичин хуси кархана ачухна. Са шумуд йис я, ада ина кьвалахиз, чи суфрайрал вичин продукция гьиз. “Самурдин” берекатар Дербентдиз, Самур дередизни агакьнава. Зи гьисабрай, бажарагьлу ва тежрибалу пешекар К.Касимов некледин члехи са холдингдин кьиле акьвазуниз ярашугь кас я. Ада регьбервал гузвай коллективда Самур дередай тир лезги дишегьлийрини кьвалахзава. Абур вири чпин директордилай рази я. ГьикI хьи, карханада зегьметдин кьулай шартлар тешкилнава, хьсан мажибарни гузва.

Къуй Камил Мегьамедовичан “Самурдин” берекатар чи суфрайрал гьамиша булдаказ атурай.

Чими салар - лакар

Юсиф САРКАРОВ, Ахцегь

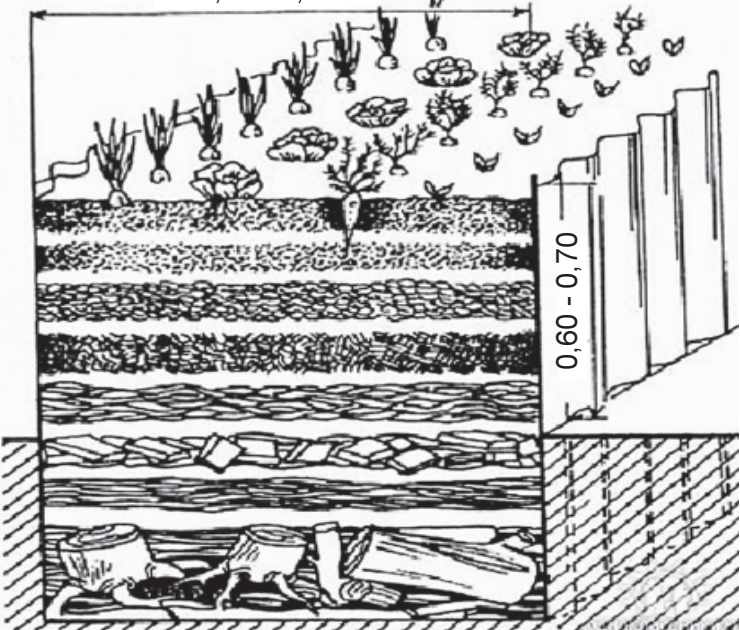
Интернетдай, дуьшуьшдай хьиз, “Чими салар-лакар (Теплые грядки)” твар алай видеоролик акурла, за дикьет гана. Пара менфятлу и кар, куь фикирдизни гьиз кланзава, гуьрметлугьур.

Гьакьикьатда, ина ахьтин сир авач, чи камаллу бубайри гьамиша ийиз хьайи адетдин кар я, анжах парабур рикелай ракуьрнава. Багь-бустандин пешер, векьер-кьалар, набататрин амукььяр - вири са фуруз вегьена, кутлуриз тадай. Гатфариз адакай хьсан кьук жедай. Ам мянардай шей яз картуфрикни, маса набататрикни кутадай. Нетижада зулуз багь-бустан михьи, гьа са вахтунда бегьерлувал артухардай мумкинвални жезвай.

Сал чими ийиз квейла башламишда? Багьда са артух ишлемиш тийизвай чка акуна хьиз,

1,30 - 1,50 м

Земля
Компост
Листва
Измельченные ветки
Кустарник
Книги и картон
Газетная бумага
Объемный материал

Важиблү интервью

Шагьид. Ам вуч кас я?

Алаудин ГЪАМИДОВ

Адет яз, суд авунин карда судьядила гъейри прокурорди, адвокатди ва шагьидри иштиракзава. Прокурорди суддик акатнавайди тахсирлу ийизва, адвокатди тахсирлу ийизвайдан тереф хуьзва. Закондалди ам гъахъдиз акъуддай делилар жагъурзава. Амма шагьид галачиз гъахъни-батлул тайинарун регъят кар туш. Ам вуч кас ятла, ада судда гъихътин роль къугъвазватла кьил акъудун патал зун юридический илимрин кандидат, чи ватангъли Хадижат АБДУЛЛА-ЕВАДИХЪ галаз гуьруьшмиш хъана ва адавай са шумуд суалдиз жаваб гун тлалабна.

■ **Хадижат Абдулкъадировна, “Лезги газет” келзавайбурулай шагьид вуч кас ятла, адан везифаяр гъихътинбур ятла хабар къазвай чарар къевеза. Гъаниз килигна кье вучна чаз судра шагьидри къугъвазвай ролдикай суьгъбет авунайтла кланзавай.**

- Малум тирвал, и ва я маса тахсиркарвилер авунай къарагъарзавай саки вири делойрай талукъ тир органри ахтармишунар кьиле тухузва. Ахпа абуруз, шагьидривайни хабарар къуналди, суддал килигзава.

Саки вири гражданский делойризни судьяр шагьидривай хабарар къуналди килигзава.

Аквазвайвал шагьид - им гражданский ва уголовный процессра кар алай кас, а процессрин иштиракчини я. Шагьид суд килигзавай и ва я маса делодай тайин малуматар гвай, чизвай, акур касни жезва. Шагьидри къалурзавай делилар гъахъ-батлул субутарзавай жуьрейрикай (РФ-дин УПК-дин ст.74) сад я. Абур себеб яз суддик

■ **Шагьид члал чин тийидайди хъайитла, вуч авун лазим я?**

- Шагьиддиз вичин дидед члалал ва я вичиз чидай члалал рахадай ихтияр ава. Гъакл таржумачидин куьмекдикай пулсуз менфят къачудай, герек месэла тлалабдай дознователдин, силисчидин, прокурордин, судьядин гъерекатрилай арза ийидай, адвокат къадай (РФ-дин УПК-дин 189-статьядин 5-пай) ихтияр ава. Шагьидвал авун патал эвер ганвай касдин ихтиярар ва итижар хуьн закондалди заминламишнава. Гъа икл, за винидихъ кьейд авурвал, къуллугъдал алай касди шагьидвал авун патал эверай члавуз гражданиндиз вичиз куьмек яз къунвай адвокатни галаз къведай ихтияр ава. Гъа са вахтунда адвокатдиз шагьиддин ихтиярар члурнавайдан гъакъиндай лугъудай ихтияр ава. И жуьредин малуматар протоколда кьейдун лазим я.

Уголовный судопроизводство кьиле физвай вахтунда шагьиддин намусдик хладай гъерекатар авун, къарарар къабулун къадагъа я. Шагьиддиз гужар авун, ягъиз-гатаз азабар гун, векъи рафтарвилер авун, гъакл элешмиш хъуналди гафар акъудун ерли виже къведай крар туш.

■ **Шагьиддиз суддик квайбуру къурхуяр гуз, гъелягъар къаз (за вун яда, рекьид лугъуз) хъайитла, вуч авун лазим я?**

- Шагьиддиз ва я адан мукъва-кьилийриз къурхуяр гуз, гъелягъар къаз хъайитла, судья, прокурор, силисчи чпиз талукъ тир жуьреда (РФ-дин УПК-дин 11-статьядин 3-паюнал асаслу хъана) серенжемар къабулуниз мажбур я.

■ **Шагьид силисчидин патав, суддиз текъвез хъайитла, вуч ийида?**

- Законда къалурнавайвал, шагьиддиз эверайла, силисчидин, прокурордин патав, суддиз текъведай ва шагьидвал авуникай кьил къакъуддай, къалп шагь-

буруни къалп шагьидвал ийизва ва я шагьидвал авуникай кьил къакъудзава. Им, заз чиз, неинки уьлкведин агъалийрин марифат, абурун материальный гъалар агъуз аватунилай, уьмуьрда арадал атанвай четинвилерилар, гъакл силисчидин, прокуроррин, судьяйрин рафтарвилелар, абур эгечлзавай тегъердила аслу я.

Силисчидин ва суддин патай повестка атай шагьиддик къалабулукъ акатзава, ада вичел залан пар акъалтзавайди гъисс ийизва. Касдиз суьгъбет квекай фидатла чизва. Адан шагьидвилелар, рахунрин, лугъунрин тегъердила суддик квай инсандин кьисмет аслу жезва эхир. Гъаниз килигна ам хияллу жезва: яраб вуч авуртла хъсан я, лугъуз, фикирзава ада.

■ **Силисчийрин, прокуроррин патай шагьиддихъ галаз векъи рафтарвилер, кваз такъунар жезвай дуьшуьшар малум яни? Мисалар гъанайтла, пис жедачир.**

- Махачкъала шегъердин районрикай садан прокуратурадин силисчи “М”-ди Муслимовалай къарагъарнавай уголовный делодай ахтармишун кьиле тухуз-вай.

Силисчиди повестка эцигуналди Мухтараз шагьидвал авун патал эвер ганвай. Мухтар силисчидин патав повесткада къалурнавай вахтунда - дуьм-дуьз пакаман сятдин 10 тамам хъайила атана. Амма силисчиди са артух кваз такъадай сесиналди адаз куьчеда акъвазун буйругъна.

Кар-кеспи квахънавайди хъиз, инана къекъвей Мухтара силисчидиз са сятинилай мад вичикай хабар гана. И сеферда силисчиди, лап векъидаказ сес кжахуналди, Мухтараз гъараяр гана ва “заз гъикъван герек хъайитла, гъакъван вахтунда акъвазда вун”, - лагъана. Гъа икл сятдин 10-даз эвер гайи Мухтаравай анжах сятдин 12-даз хабарар къуна. За винидихъ лагъайвал, шагьид яз эвернавай касдив векъивилелди эгечлун гъич виже къведай кар туш. Эгер, и ва я маса себебар аваз, эвер ганвай касдивай хабарар къаз хъанвачтла, гил къачун тлалабун герек я. Инсандив инсанвилелди эгечлун лазим я.

Маса мисал. Силисчи Исакова шагьидвал ийиз атанвай Масанавай хабарар къадайла, Майсарат кьинин гъакъиндай вичи авунвай фикирар тестикъ тежедайла, шагьиддиз гъараяр гуз башламишна: “На зи кьил элкьуьрмир, за ваз къалурда гъикл лугъун лазим ятла, за вун исятда дустагъ ийида. Им ваз я базар, я колхоздин собрание туш. Ваз вун нихъ галаз рахазватла ва гъина аватла чизвани?”

Практикада ихътин дуьшуьшарни гьалтзава. Гъа са месэладай хабарар къаз силисчиди шагьиддиз са шумуд сеферда эвер гузва. Имни ада вичиз кландайвал жедалди ийизвай кар я.

Мукъуфдивди хабарар къуна, дуьзгун делилар къачун тавуна, тади гьалда протоколда кхъинар ийизва ва ахпа абур туклуьр хъийиз чалишмиш жезва.

Гзаф силисчийри закондин сергъятра аваз, югъ-йиф лугъун тавуна, гъакъисагъвилелди кьвалахзава. Абурун кьвалахди бегъерарни гузва. Амма са бязибуру ахъайзавай “куьлуь-шуьлуь” гьалатри законлувал мягъкемаруниз къац!) язава, са тахсирни квачир чарадан кьвал члурзава.

За мад сеферда лугъун, шагьид - гъахъни-батлул тайинарунин баркаллу карда иллаки важиблү кас я. Адаз гуььрмет авун, ам хуьн лазим я.

Судда кар алай ксар
Хатасузвал хуьн -
государстводин
буржи

РД-дин МВД-дин пресс-къуллугъ

Россиядин къенепатан крарин министровдин ВНИИ-дин (Всесоюзный научно-исследовательский институт) делилралди, уьлкведа тахсиркарвилерин шагьидвал ийизвайбурун къадар гъар йисуз 10 миллион касдив агакъзава. Абурукай къуд паюни судрал чпин шагьидвилер (показания) дегишарзава. И кардин себебарни жуьреба-жуьре я, гъа жергедай яз тахсиркаррин патай жезвай кичлерар, къурхуяр гун къалуриз жеда. Шагьидди ва я зиян хъайи касди чпин къалурунар дегишарун тахсиркардиз жавабдарвиликай азад жедай са рехъ я къван.

Гъаниз килигна Россияда “Зарар хъайибурун, шагьидрин ва гъакл суддин кьвалахда иштиракзавай маса ксарин хатасузвал государстводи хуьнин гъакъиндай” закон 2004-йисалай кардик акатиз башламишна. Финансар себеб яз ам яргал йисара кардик акатзавачир. И девирда шагьидрин ва зиян хъанвайбурун хатасузвал хуьнал УБОП-дин подразделени-яр машгъл жезвай.

Чи республикада и къуллугъ цлуд йис идалай вилик тешилиз гатлунна. А подразделениди важиблү уголовный делойрай шагьидрин ва абурун хизанрин хатасузвал хуьн патал абурун дегишарнавай тлварар, чинрин акунар сир яз къада.

Къейд авун лазим я хъи, шагьидрин ва зиян хъанвайбурун хатасузвал хуьнин гъакъиндай закон къабулдалди государстводи хуьнин серенжеми анжах судьяр, къайдаяр хуьдай ва гуьзчивалдай органрин къуллугъчияр патал къуллугъзавай. Амма а закон къабулайдалай гуьгъуьниз бязи везифаяр чара авунва. Икл МВД-дин къуллугъчийрин хатасузвал хуьнин везифаяр хсуси хатасузвал хуьдай управленидин везифайрик кутунва. Судьяйри къайда-яр хуьдай ва гуьзчивалдай органрин, гъа жергейдай яз шагьидрин ва зиян хъанвайбурун хатасузвал хуьнин везифаяр государстводин патай хатасузвал хуьдай подразделенидин хиве тунва.

Гзафбуру винидихъ тлвар къунвай подразделение - им хатасузвал хуьзвай адетдин къуллугъ я лагъана фикирзава. Акл туш. Адан везифайрик неинки куьмек кланз атай ксар хуьн, къурхуяр гузвай чешме чирун, гъаклни шагьидриз, зиян хъанвай ксариз кичлерар гуз-вайбур уголовный рекъий жавабдарвилиз члугунни акатзава. Подразделенидин кьилин мурад - им силисчийриз, дознанидиз, судриз гъахъ-батлулвал чириз куьмек гункиай ибарат я. Малум тирвал, уголовный дело суддал агакъарун регъят кар туш. Суддал гъикъван гуььжетар физва: садбуру тахсирлу ийизвайдан, муькуьбуру зарар хъанвайдан тереф хуьзва.

Инсанри гъар кткана арза-ферзе ийизва. Имни гъич. Кьеве гъатзавайди абуру тахсиркарвал дуьздак акъуддай делилар гъин тийидайла я. Кьилин себеб шагьидвал ийизвай агъалийриз чпин яр-дуствилин, мукъва-кьиливлин алакъяр члуриз клан тахун я. Акурвал, хъайивал лагъай дуьшуьшра тахсиркарар чпин жазадив агакъзавай дуьшуьшар гзаф ава эхир.

Месела, гуж гъалиб авунай уголовный дело къарагъарна, силс тухузвай. Бирдан тахсирлу ийизвайдан мукъва-кьилийри дишегълидиз кичлерар гуз, чпин гададик гъич са тахсирни квайди туш лугъуз хъана, арзачидин хатасузвал хуьдай серенжемар къабулунин нетижада жаваб гана кланзавай патавай чпин мурад кьилиз акъудиз хъанач. Тахсиркарриз садаз - 6, муькуьдаз 9 йис кар атлана.

Амма гзаф вахтара шагьидри гагъ са патан, гагъ маса патан тереф хуьзвай дуьшуьшар гзаф жезва. Ихътин уголовный делойрай тахсиркар къевезвай жазадив агакъардай приговор акъудун патал кьеве гъатзава.

Низ чиди, уьлкведа, республикада тапан шагьидвал себеб яз гъикъван тахсиркарри азад-диз сейр ийизватла.

» Шагьид яз эвернавай касдив векъивилелди эгечлун гъич виже къведай кар туш. Эгер, и ва я маса себебар аваз, эвер ганвай касдивай хабарар къаз хъанвачтла, гъил къачун тлалабун герек я. Инсандив инсанвилелди эгечлун лазим я.

квай кас тахсирлу ийизвай делилар субутарун ва я инкар авун мумкин я. Гъа и делилар себеб яз, суддивай тайин уголовный делодай гъахъдиз акъуддай ва я тахсирлу ийидай приговор акъудиз, гражданский делодай къарар къабулиз жеда.

Нин къалурунар, лугъунар субутардай делилар яз ишлемишдатла, шагьидвал авунихъ галаз алакъасуз абурун ихтиярар ва мажбурнамаяр ва гъакл хабарар къунин тегъер закондалди къайдада тунва. Кьилди къачуртла, абур РФ-дин УПК-дин 56-статьяда къалурнава.

■ **Гъикл, нис хъайитлани шагьидвал ийидай ихтияр авачини?**

- Законда шагьидвилини ихтияр, яни жуваз ва жуван мукъва-кьилийриз акси яз шагьидвал тийидай ихтияр тайинарнава.

■ **Мукъва-кьилийрик вуьжар акатзава?**

- Гъуьл, паб, диде-бубаяр, аялар, хайи стхаяр, вахар, члехи буба, баде, хтулар, ххавиле - рушвиле къабулзавайбур, къабулнавайбур. Шагьидвал авунин ва я тавунин ихтияр Россиядин Федерациядин Конституциядин 51-статьяда заминламишнава. Мадни, вичин сагъламвилин ва психический гъалар себеб яз, гъалариз дуьз кьимет гуз тежезвайбурувайни хабарар (шагьидвилини) къаз жедач.

Федерациядин Советдин члендивай, Госдумадин депутатдивай, абурун чпин ихтияр авачиз (абуруз чпин везифаяр кьилиз акъуддайла малум хъайи гъаларикай), хабар къадай ихтияр авач.

идвал ийидай ихтияр авач. Шагьидвал ийиз атуникай гъакъикъи себебар авачиз кьил къакъуддай дуьшуьшра ам гужуналди гъида, чиз-чиз члур делилар лугъуз ва я шагьидвал авуник хев кутан тийиз хъайитла, ам Россиядин Федерациядин Уголовный Кодексдин 307-308-статьяйрин бинедаллаз жавабдарвилиз члугвада.

Аквазвайвал, шагьид - им судопроизводстводин рикл я. Адахъ галаз гуььрметдалди, закондин сергъятра аваз эгечлун лазим я.

Чпи государстводин бюджетдай мажиб къачузвай ва шагьидривай хабарар къадай ихтиярар ганвай къуллугърал алай ксарилай тафаватлу яз, шагьидри чпин везифаяр пулсуз, общественный бинедаллаз кьилиз акъудзава.

Къейд авун лазим я хъи, шагьид михъи, гъахъвал гвайди хуьн лазим я. Шак алай, ванер-сесериз килигна вичиз вилералди такур крарин шагьидвал ийизвайбурун гафарихъ юридический кьуват авач.

■ **Эхиримжи вахтара шагьидвал авуникай кьил къакъудзавай дуьшуьшар гзаф жезва лугъузва, им дуьз яни ва, яз хъайитла, и кардин себеб вуч я?**

- Дугъриданни, суддинни силисдин практикади къалурзавайвал, эхиримжи вахтара шагьидвал авунин база акваз-акваз дегиш хъанва. Гъайиф хъи, гзафбуруз шагьидвал ийиз кланзава, акур-такур авайвал лугъун патал силисчидин патав, суддиз къевезвач. Къевезвай бязи-

Чирвилер - зурба къуват

Чирвилерин югъ. Рухсатра авай школьникринни студентрин вил алаз хъайи и югъ алуьна. Мусурманрин Къурбанд суварин йикъал ацалтнатлани, республикадин образованидин вири идарайра линейкаяр, шад мярекатар кыле фена. Дагъларин уьлкведа цийи са шумуд школа, аялрин ясли-бахча ачухна. Махачкъаладин цийиз арадал атанвай са районда ва Каспийск шегьердин кьерехда чпин патав аялрин ясли-бахчани гвай алай девирдин зурба кье школа кардик акатна. Шегьерэглийриз ва вири дагъвийриз Чирвилерин югъ РД-дин Кыл Рамазан

Махачкъала

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Махачкъаладин "Ак-гёль" микрорайонда 804 ученикдиз чка авай алай аямдин вири истемишунрив кьунвай цийи школа ачухуниз талуьарнавай шад мярекатда Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председатель Абдусамад Гьамидова, Махачкъала шегьердин кыл Муса Мусаева, РД-дин Халкъдин Собранидин Комитетдин председателдин заместитель Марина Котенкоди ва гзаф масабур иштиракна.

Мярекат ачухдайла А.Гьамидова муаллимриз, аялриз ва абурун диде-бубайриз Чирвилерин югъ ва Къурбанд сувар мубаракунихъ галаз сад хъиз, Дагъустанда гьар йисуз Чирвилерин йикъан вилик цийи школаяр ачухун хъсан адетдиз элкьвенвайди, чирвилер къачун-им пакадин йикъахъ инанмишвал, уьмуьрда агалкъунар ва абадвал хъун патал куьле тирди кьейдна. А.Гьамидова школадиз вичин патай сав-

къат яз интерактивный доска ва ктабар къачун патал шагъадатнама гана. Идалай гьейри, ада школа эцигай "Дагестанстройэс" ООО-дин къуллугъчийрив РД-дин Гьукуматдин гуььрметдин грамотаяр вахкана. Премьер-министрди ва мэрдиди объект эцигунихъ ва ам ишлемишиз вахкунихъ галаз алакьалу тир кваллахар вахтунда ва тамамдаказ килиз акъудай вири ксариз чухсагьул малумарна.

Гуьгьуьнлай шад мярекатдал рахай Марина Котенкоди, школадин директор Ибрагьим Байсонгурова, школадин диде-бубайрин комитетдин векил Д.Кулисанова ва масабурини сувар мубаракна, республикада эхиримжи са шумуд йисуз образованидин хиле киле тухванвай еке кваллахдикай, гьа гьисабдай яз эцигна ишлемишиз вахканвай объекрикай лагъана.

Школадин цийи дарамат ачухун лишанламишзавай яру лент А.Гьамидова, М.Мусаева, И.Байсонгурова атлана. Багъа мугъмар патал пуд мертебадикай ибарат тир цийи дараматда сиягъат кыле тухвана, аялри партайрихъ чпин чкаяр кьуна. Ина тешкилнавай къулай шартларилай вири рази яз амукьна.

Махачкъаладин 59-нумрадин школа кье сеферда Советрин Союздин Игит, авиациядин генерал-майор Андриян Николаеван тварунихъ гала.

Дербент

Къагъриман ИБРАГЬИМОВ

Дербент шегьердин кыляй-кылиз ремонтнавай 18-нумрадин школадин ракарар шад гьалара ачухна.

Келунин цийи йисан вилик ам лап вижевай гьалдиз хкайди, шегьердиз ихътин зурба савкъат авурди 1983-йисуз гьа и школа акьалтларай, Дагъустандин патай РФ-дин Федеральний Собранидин Федерациядин Советдин член Сулейман Керимов я.

Шадвилерик Сулейман Керимован

уьмуьрдин юлдаш Фируза Керимовади, РД-дин образованидин ва илимдин министр Шагъабас Шагьова, Дербент шегьердин мэр Малик Баглиева ва масабур иштиракна.

Тамамвилелди цийи хъувунвай школа ачухунин яру лент Ф.Керимовади, Ш.Шагьова ва М.Баглиева атлана.

КватI хъанвайбурун вилик рахай Фируза Керимовади виридаз келунин цийи йис мубаракна.

- Гила и гуьзел школада куьн патал цийи гьиссеривни чирвилерив ацанвай цийи уьмуьр башламиш жеда. Чи Дагъустандиз вини дережадин чирвилер авай пешекарар герек я. Фад-гегъ, куьне куь уьмуьрдин рехъ хкъдай югъ алуькда. Ам гьихътинди жедатIа, куь кьисметни гьадалай аслу я. И школа акьалтларай Сулейман Керимов квез чешне я. Куьн куь кваллив гьикI эгечIзаватIа, куь школан гьаки хуьх. За квез къастунал кевивал ва зегьметдал рикI хъун алхишзава, - лагъана Ф.Керимовади.

Ш.Шагьова, М.Баглиева къадим Дербентдиз ихътин багъа савкъат авунай вири шегьерэглийрин патай Сулейман Керимоваз ва суварик иштиракиз атай адан уьмуьрдин юлдашдиз сагърай лагъана.

Школадин виликан дараматдикай амайди анжах цлар я. Ина вири цийибуралди эвезнава: экверин, чими авунин, целди таъминарунин ва канализациядин кзурулушар. Школада авай къван вири классар, кабинетар, химиядин, биологиядин ва физикадин лабораторияр, компьютерин кье класс тамамвилелди цийи авунва, цийи мебель, техника эцигнава. Медпункт, спортзал, актовый зал ва столовая тамамвилелди ремонтнава ва лазим тадаракралди таъминарнава. Баркалла кьегьал лезги хъиз!

Ахцегъ район

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Районда 19 школади, школадилай виликан образованидин 5 ва алава образованидин 7 идаради Чирвилерин юкъуз ракарар ахъайна, чеб келунин цийи йисаз гъазур тирди малумарна. Районда 500 аял 1-классдиз фена.

Ахцегъ райондин кыл Осман Абдулкеримова, райсобранидин председатель Аб-

дул-Керим Палчаева, образованидин управленидин начальник Алмас Гьажиева ва са жерге идарайрин векилри Чирвилерин йикъаз талуьк яз Калукрин хуьре кыле фейи мярекатда иштиракна.

О.Абдулкеримова муаллимриз ва аялриз келунин цийи йис мубаракна.

Абдулатипова тебрикна. Лезги районрикай Мегъарамдхуьруьн райондин Приморский хуьре эцигнавай школа ачухунин шадвилер кърмишнавай (Магъала 1-чинай келлиз жеда). Сулейман-Стальский райондин Эминхуьре, Мегъарамдхуьруьн Ярагъ-Къазмайрал эцигна куьтягъзавай школаяр ва Ахцегъ райондин Хуьруьгрин хуьре саки гъазур образованидин "Просвещение" центр мукьвал вахтара ачухдайвал я. Абур районрин ва республикадин регьберрин, хсуси такьатар серфзавай карчийрин гуьзчивилик ква.

- Образованидин хиле дуьз эцигай хандакди девлетлу беьгердалди шадарда. Кье уьлкведа образование сад лагъай чкадал ала ва чаз чпин кар чидай савадлу пешекаррин патахъай игътияж ава, - кьейдна райондин регьберди аялриз хъсан меслятар къалуруналди.

Инал гьакини Калукрин хуьруьн поселенидин кыл Жафер Жалилов, школадин директор Ирада Абдулкеримова, муаллим, ветеран Мавлуьдин Шихрагьимов ва масабур рахана.

Тарсуниз зенг ядалди 1-классдин ученик-ри таъсирлудаказ шириар келна.

Сулейман-Стальский район

Хазран КЪАСУМОВ

Районда Чирвилерин югъ кьейдунин мярекатар Эминхуьре эцигна акьалтларзавай школадин пуд мертебадин дараматдиз килгунилай башламишна.

Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин заместитель, экономикадин ва мулкар вилик тухунин рекъай министр Раюдин Юсуфов, Сулейман-Стальский райондин кыл Нариман Абдулмуталибов, Дагъустан Республикадин Халкъдин Собранидин депутат Гьамидулагъ Мегъамедов ва райондин идарайринни кзурулушрин векилар цийи школадин дараматдал авунвай кваллахрихъ галаз таниш хъана. Санлай къачурла, абур эцигунар беьгем жезвай теьгердилай рази яз амукьна ва кваллахар куьтягъун патал такьатар мукьвал тир вахтунда агакьдайди кьейдна.

Цийи Макъарин юкъван школадин директор Жасмина Абасовади Чирвилерин югъ мубаракиз атай РД-дин милли политикадин рекъай министрдин заместитель Арсен Магъмудов, райондин кыл Нариман Абдулмуталибов, депутат ва алим Гьамидулагъ Мегъамедов, райондин образованидин управленидин начальник Индира Османова тебрикна.

- Цийи келунин йис башламишзава. Санлай къачурла, ци районда партайрихъ 6000-дав агакьна аялар ацуькда, абуркай 580 аялди школадиз сифте кам къачунва. Цийи Макъарин юкъван школадизни 49 аял кье сифте яз атанва, - лагъана райондин кили ва келунин цийи йис агалкъунринди хъун алхишна.

Арсен Магъмудова кватI хъанвайбуруз Дагъустан Республикадин Кыл Рамазан Абдулатипован ва вичин патай сувар мубаракна ва министерстводин патай пишкеш яз школадиз ктабар гана.

Тебрикдин келимаяр Цийи Макъарин хуьруьн поселенидин кыл Асамудин Къазиагьмедова, зегьметдин ветеран Магъсуб Магъмудова, Гьамидулагъ Мегъамедова, Индира Османовади лагъана.

11-классдиз атанвай Маржанат Омаровадини Ризван Насрулаева сифте зенг яна, школада цийи келунин йис башламиш хъана.

Къурагъ район

ЧИ КОРР.

Райондин образованидин вири идарайра Чирвилерин йикъан шад мярекатар райадминистрациядин, идарайрин векилрин иштираквал аваз кыле фена.

Клирида Чирвилерин йикъаз талуьк линейкадал Къурагъ райондин кыл Замир Азизовни алай. Ина школа-интернатдин гьаятда Россиядин ва Дагъустандин пайдахар хкажайдалай, РФ-дин Гимн тамаярайдалай гуьгъуьниз Замир Азизова школада келзавай жегьилриз насигъатар гана.

Чирвилер къачун, гележегда хъсан пешекар хъун, райондин, республикадин, уьлкведин твар хкажун - им ватанперес гьар са касдин буржи тирди, хъсан пешекардин патахъай игътияж гьар са девирда ва гьар сана авайди раижна.

Келунин цийи йис мубаракунин, школьникриз тербиядин келимаяр гваз и школадин директор Надир Тагьиров, райондин ветеранрин ва агъсакълрин Советдин председатель Фахрудин Мирзоев ва масабур рахана.

11-классда келзавай Фатима Рагъмановади ва 1-классдин ученица Алина Къаибхановади лишанлу сифте зенг яна. Вири школадин дараматдиз гъахъна, аялри классра чпин чкаяр кьуна ва сад лагъай тарс ватанпересвилинди хъана.

Докъузпара район

ЧИ КОРР.

Адет тирвал, Докъузпара райондин вири школайрани 1-сентябрдиз талуьк шад мярекат кыле фена.

Чирвилерин югъ мубаракиз Усугъчайдин школадиз Дагъустан Республикадин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министр Керимхан Абасов, райондин кыл Абдурагъим Алискеров, образованидин управленидин начальник Гьейибег Шагьвеледов ва масабур атана.

Керимхан Абасова вичин ва республикадин Кыл Рамазан Абдулатипован патай усугъчайвийриз ва вири районэглийриз Чирвилерин сувар мубаракна.

- Келунриз гзаф фикир це. Келунин цийи йисуз къачудай чирвилер, вердишвилер район, республика ва уьлкве паталди хийирдин кваллахдин кыл я, - лагъана министрди ва школа патал чарасуз герек шейэр къачун патал шагъадатнама вахкана.

Чин гъазурайди - Дагъви ШЕРИФ

“Дагъустан” - 1-чкадал

ВОЛЕЙБОЛ

Чна виликамаз хабар гайивал, и йикъара Каспийскда, А. Алиеван тіварунихъ галай Спортдин ва жегилприн дворецда волейболдай итимрин командайрин арада 2017-йисан Россиядин Кубок патал акъажунрин виликамаз кыле тухузвай паяуни кыугъунар - “Дуствилин Кубок” лишандик кваз - Вирироссиядин турнир кыле фена. Дагъустандин халкъдин шаир Р. Гьамзатован экуь къамат рикел хкуниз бахшнавай турнир 3-сентябрдиз “Дагъустан” ва “Кузбасс” командайр кыугъуналди акъалтйна. Кыугъуниз тамашиз атанвайбурун арада Дагъустандин Кьил Рамазан Абдулатиповни авай.

“Дагъустан” командади кыле тухвай вири 6 кыугъуникай 5 кыугъуна гъалибвал къазанмишна. Эхиримжиди 1:3 гысаб-

далди “Кузбасс” командадин хийирдиз хъана. Гъа ик1, чи команда 1-чкадал алаз, Россиядин Кубок патал кыугъунрин ярумчух финалдиз акъатна.

Кыугъунилай кылухъ командайрив шабагъар вахкуниз талукъарнавай шад мярекат кыле фена. Ик1, “Газпром-Югра” ва “Кузбасс” командайр, талукъ тирвал, буьруьнждин ва гимидин медалприз лайихлу хъана. 1-чка къазанмишай “Дагъустан” командадыв РД-дин Халкъдин Собранидин Комитетдин председатель Ражаб Абдулатипова Кубок ва кызилдин медалар вахкана. Рамазан Абдулатипова СССР-дин спортдин лайихлу мастер, Олимпиададин чемпион Олег Молибогадиз Дагъустандин Кьилин тіварцин сят багъишна. Республикдин регъбердин гыляй ихътин сятер къачурбурун жергеда мадни ава: Россиядин спортдин лайихлу мастерар, Олимпиададин чемпион тир Николай Апаликов ва

Дмитрий Ильиных. Дагъустандин Кьили абуруз акъажунра иштиракунай чухсагъул малумарна.

- Заз гъак1ни судьяйриз, болельщикриз, турнир тешкилуник пай кутур вири ксариз, гъелбетда, волейболдин “Дагъустан” командадиз 1-чка кыунай сагърай лугъуз кланзава. Супер-Лигадин спортсменривай гъалибвал вахчун регъят кар туш. Дагъустанвийриз ихътин виниз тир дережадин акъажунар аквадай мумкинвал хъун за тебрикзава,-алава хъуьуна Рамазан Абдулатипова.

Шад мярекат, боксдай Мегъамед-Салам Умаханован экуь къаматдиз бахшна, и йикъара кыле тухвай международный турнирдин гъалибчи, спортдин международный классдин мастер С.Мегъамедован РД-дин Халкъдин Собранидин Председатель Х.Шихсаидова квартирадин куьлегар вахкуналди, адакай Олимпиададин чемпион хъун алхишуналди акъалтйна.

“Умаханован мемориал”

БОКС

И йикъара Каспийскда, физкультурадинни сагъламвал мягъкемардай комплексда гевескарвилин боксдин алемда кесерлу акъажунрикай сад яз гысабзавай “Умаханован мемориал” кыле фена. Алай йисуз и турнирда дуьньядин 22 уьлкведай атанвай 173 боксёрди заланвили 10 (дигегълийри заланвили 5) категориядай чпин гъутарин устадвал къалуьна. Гъамиша хъиз и сефердани Дагъустандин хъянавай командади, кылдин состав яз, иштиракна.

Командайрин арада заланвили 13 категориядай кызилдин медалар къазанмишуналди (вири санлай 36 медаль), Россиядин хъянавай команда 1-чкадиз лайихлу хъана.

РИКИЕЛ ХКИН: турнир кыле тухуз эгечлай сифте йисара чи республикадиз Европада гевескарвилин боксдин ассоциациядин (ЕАБА) президент Эмил Жечев, Россиядин боксдин федерациядин президент Владимир Иванченков, ЕАБА-дин технический комиссиядин руково-

датель Александр Капустин ва маса ксар атанай. Турнир хъсан тешкиллувал аваз кыле тухузвайдахъ инанмиш хъайила, абур ам ЕАБА-ди кыле тухузвай акъажунрин официальный календардик кутун патал чалишмишвилернай. Къенин юкъуз Россияда ихътин дережа анжах са шумуд турнирдихъ ава.

Пешекарри къейдзавайвал, «Умаханован мемориал» вичин тешкиллувилел ва иштиракзавай спортсменрин къадардал гъалтайла, неинки са Россияда, гъак1 Европадани кесерлу турнирикай сад яз гысабзава.

“Умаханован мемориалди” ч1е-хи боксдиз рехъ ачух авур дагъустанви спортсменрин арада ава: Олимпиададин чемпион Гъайдарбег Гъайдарбеков, Олимпиададин кыугъунрин призёрар тир Султан Ибрагимов, Мегъамед Арипгъажиев, Мегъамедарсул Межидов, Россиядин, Европада и дуьньядин чемпионатрин медалистар - Камил Жамалудинов, Тимур Гайдалов, Альберт Селимов, Руслан Хаиров, Гъабиб Аллагъвердиев ва гзаф масабур.

Къведай йисуз турнир 20-сеферда кыле тухуда.

Къве медаль къачуна

КАКАХЪАЙ ЕДИНОБОРСТВОЯР

Алатай гъафтедин ял ядай йикъара Ленинграддин областдин Колпино шегъердин юбилейдин - 295 йис тамам хъунин - сергъятра аваз, “Аскервилин Баркалладин шегъеррин Гран-При”, адетдиз элкъевенвай, Вирироссиядин мастервилин турнир кыле фена. Къейд авун лизим я хъи, турнирдин кьетенвал а кардикай ибарат тир хъи, ина гъалибвал къазанмишай спортсменриз спортдин мастервилин тівар ва Россиядин Кубок патал акъажунра иштиракдай мумкинвал гузвай...

Турнир кыле фидалди са тлимил вахт амаз, чапнавай делилрал асаслу яз, какахъай единоборствойрай Россияда аккредитация къачунвай 86 федерациядикай 68 федерацияди и турнирда иштиракун патал заявкаяр ракурнавай. Ик1,

заланвили 8 категориядай уьлкведин 140-далай виниз пагъливани спортдин и жуьредай чпин устадвал ва алакьунар къалуьна. Колпино шегъердиз атанвай багъа мугъманрин арада лезги дувулар авай руш, азаддаказ кършахар кыунай Олимпиададин чемпионка Наталья Воробьёвани авай.

Шад жедай кар мадни ам я хъи, и турнирда чи кыгъал къве хъи: Икрам Алискерова - 1 ва Нариман Эмирбекова 2-чкаяр кыуна. Ик1, 93 кг-дин заланвал авай спортсменрин арада вичин устадвал къалуьрай Икрам Алискероваз финалда дагъустанви Мегъамед Ибрагимов, 61,2 кг-дал къведалди заланвал авайбурун арада бягъс кыле тухвай Нариман Эмирбеков лагъайт1а, финалда Сагит Абдулаеваз (Дагъустан) кумукъна. Чна чи кыгъал рухвайриз нубатдин гъалибвилер тебрикзава, абурухъ спортдин рекъе мадни къакъан куклушар муьтлуьгъардай къуватар хъун алхишзава.

Турнирда - къалмакъл

ММА

Алатай ислен юкъуз Каспийскда, Али Алиеван тіварунихъ галай Спортдин ва жегилприн дворецда кыле феи Россиядин ММА-дин ч1еги промоушенрикай сад тир Fight Nights Global 73 турнир еке кълмакълдалди акъалтйна. Турнирдин кылин бягъсина дагъустанви Агъмед Алиев ва Бразилиядай тир Диего Брандао “гуьруьшмиш” хъана. Къвед лагъай раундда Алиева Д.Брандао партерда кыливди яна, къадагъа авунвай приём ишлемишна. Чехиядай тир рефери Ян Поборника гъутарив ягъунай дагъустанви спортсмендин вилик пад атлун патал бягъс акъазарна. Ич1авуз бразилиявиди А.Алиеван гардан к1вачи яна, идалай кылухъ ада

рингдилай хъфин кьет1на. Бягъс кыле физвай чкадилай адаз раклар ачух тавурла, ада клеткадин сеткадилай хкадарна. И арада дагъустанви болельщикри, адал гылик акатай зат1ар гадариз, адан тіварц1ихъ чиркин гафар лугъуз эгеч1на.

Залда са бубат къайда хтурла, Брандао рингдал хтана, амма бягъс давамаруникай кыл къакъудна. Судьяйри гъалибвал технический нокаутдалди Агъмед Алиеваз гуниин къарар къабулна.

Турнирдин сергъятра аваз кыле феи амай бягъсера бразилияви Фабио Мальдонадоиз дагъустанви Къурбан Омаров кумукъна. Дагъустанви Шамил Омарован ва бразилияви Русимар Пальяресан арада кыле феи бягъс Ш.Амирован хийирдиз хъана.

Куьрелди...

ГРЭППЛИНГ

Мукъвара Азербайжандин меркез Баку шегъерда “Бакудин Кубок” патал грэпплингдай акъажунар кыле фена. Дуьньядин чемпионатдиз виклеь спортсменар хкъадай и турнирда чи миллетдин 4 векилди чпин устадвал къалуьна. Абуру кудани медалар къазанмишна. Ик1, “No gi” разделдай 92 кг-дин заланвал авайбурун арада Аскер Эльдарова, 77 кг-дин заланвал авай спортсменрин арада Бахтияр Арзуманова кызилдин медалар ва дуьньядин чемпионатда иштиракдай путёвкаяр къазанмишна. Абурулай гъейри, чи къве ватандашди: Мегъамед Аскарова (66 кг) - 2 ва Эмин Мегъамедова (100 кг) 3-чкаяр кыуна.

РИКИЕЛ ХКИН: грэпплингдай дуьньядин чемпионат октябрдиз Бакуда кыле фида.

СПАРТАКИАДА

Алай йисан 9-сентябрдиз Махачкъалада, “Труд” стадиондал Дагъустандин МФЦ-дин (многофункциональный центр) къллугъчийрин арада Спартакиада кыле фида. И серенжемдин макъсад Дагъустанда сагълам уьмуьр кечирмишун пропаганда авун, гъак1ни центрадин

къллугъчийрин арада физический гъазурлухвилин дережа хкажун я.

Спартакиададин прогаммадик спортдин 11 жуьредай акъажунар жеда. Абуру РД-дин физический культурадин ва спортдин министерствонин, гъак1ни Махачкъала шегъердин администрациядин спортдин, туризмдин ва жегилприн краин рекъай Комитетди тайинарнавай судьяйрин бригадади идара ийида.

К1венк1вечи чкаяр кър ксариз талукъ дережайрин дипломар, кубокар ва кыметлу пишкешар гуда.

БОКС

Дагъустанви спортсмен Мегъамедарсул Межидова гевескарвилин боксдин тарихда дуьньядин чемпионатда ч1еги заланвал авай спортсменрин арада 3-сеферда кызилдин медаль къазанмишна. Финалдин акъажунра Пальяресандин командадин патай экъеч1завай М.Межидоваз къазахви Камшибек Кункабаев кумукъна.

Къейд авун лизим я хъи, М.Межидовал къведалди гевескарвилин боксдай дуьньядин чемпионатра ч1еги заланвал авай спортсменрикай Кубадай тир Теофило Стивенсон ва Роберто Баладо пуд сеферда пьедесталдал хкаж хъанай.

Чин гъазурайди - Рагнеда РАМАЛДАНОВА

понеделник, 11 сентября

РГВК

07.00 Время новостей.
07.50 **Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»**
08.30 Х/ф «Белеет парус одинокий»
10.10 Спектакль «С любимыми не расставайтесь»
12.05 «Служа Родине»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 Концерт фортепианной музыки. Солист Олег Полянский
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Берег его жизни» 1 с.
15.50 Д/с «Ты пришел в музей» 1 с.
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Тайна двух океанов» 1 с.

18.20 «Крупным планом»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Дагестан туристический»
20.40 Д/ф «Один на один»
21.50 «Линия судьбы» Махмуд из Кахаб-Росо
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 Д/с «Под солнцем» 9
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.35 Т/с «Корелли»
02.25 «Линия судьбы» Махмуд из Кахаб-Росо
02.50 Х/ф «Касабланка»
04.30 Д/ф «Один на один»
05.30 Х/ф «Тайна двух океанов» 1 с.

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Давай поженимся!
13.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Отчий берег».
23.40 Вечерний Ургант.
0.15 Новости.
0.30 Т/с «Четыре сезона в Гаване».
2.20 Х/ф «Скажи что-нибудь».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Скажи что-нибудь».
4.15 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

08.40,11.40,14.40,17.40 **Вести-Дагестан.**
18.00 **Парус надежды**
18.25 **Акценты.**
20.45 **Вести-Дагестан**
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Семейный альбом. К юбилею И. Кобзона.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Вести. Местное время.
21.00 Т/с «Черная кровь».
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.50 Т/с «Василиса».
3.45 Т/с «Родители».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00,10.00,13.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Северные рубежи».
21.40 Т/с «Жена полицейского».
23.50 Итоги дня.
0.20 Поздних.
0.35 Т/с «Агентство скрытых камер».
1.10 Место встречи.
3.10 Как в кино.
4.05 Т/с «ППС».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми Оливер. Супер еда. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.55 Бодрый шаг в утро. (16+)
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.30 Давай разведемся!
13.30 Тест на отцовство. (16+).
14.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
15.05 Т/с «Подкидыши».
17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
20.55 Т/с «Подкидыши». (16+)
22.55 Т/с «Проводница».
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Судьбы загадочное завтра».
4.00 Т/с «Доктор Хаус». (16+).
4.50 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми Оливер. Супер еда. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Детектив «Петровка, 38»
9.45 Детектив «Огарева, 6».
11.30 События.
11.50 Постскрипtum.
12.45 В центре событий.
13.55 10 самых... Станные судьбы героев реалити-шоу
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Один день, одна ночь», 1 и 2 с.
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 А Запад подумал...
23.05 Без обмана". "Брат Глутамат.
0.00 События. 25-й час.
0.30 Советские мафии. Еврейский трикотаж.
1.25 Д/ф «Укол зонтиком».
2.15 Детектив «Танцы марионеток».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.05,9.15,10.05, Т/с «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона». Фильм 3.
9.00,13.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
11.25,13.15,14.05 Т/с «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона». Фильм 4 и 5.
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Автомобили в погонах». Фильм 1.
19.35 Теория заговора". «Люди будущего. Опыты над человечеством».
20.20 Специальный репортаж.
20.45 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». "Революционер из династии Романовых".
21.35 Особая статья.
23.00 Новости дня.
23.15 Д/с «Легенды советского сыска».
0.00 Звезда на "Звезде с А. Стриженовым.

вторник, 12 сентября

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 Мультфильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Д/с «Ты пришел в музей» 1 с.
09.20 Х/ф «Касабланка»
11.20 Д/ф «Один на один»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Дагестан туристический»
13.30 Д/ф «Ахульго»
13.50 «Линия судьбы» Махмуд из Кахаб-Росо
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Берег его жизни» 2 с.
15.50 Д/с «Ты пришел в музей» 2 с.
16.30 Время новостей Дагестана

16.50 Х/ф «Тайна двух океанов» 2 с.
18.10 «Круглый стол»
18.45 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу»
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подробности»
20.50 Д/ф «На страже закона и правопорядка»
21.50 «Правовое поле»
23.20 Д/ф «Угол зрения»
23.50 Д/ф «Бабий Яр»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу»
01.35 Т/с «Корелли»
02.20 Д/ф «На страже закона и правопорядка»
03.05 Х/ф «Желтый дьявол»
05.00 «Правовое поле»
05.50 Х/ф «Тайна двух океанов» 2 с.

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Давай поженимся!
13.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Отчий берег».
23.40 Вечерний Ургант.
0.15 Новости.
0.30 Т/с «Четыре сезона в Гаване».
2.10 Х/ф «Квинтет».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Квинтет».
4.30 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

08.40,11.40,14.40,17.40 **Вести-Дагестан.**
18:00 **Человеческий капитал. Гергебильский район**
18.20 **Республика**
18.35 **«Белые журавли». Гуниб.**
20:45 **Вести-Дагестан**
5.00 Утро России.
9.00,11.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Вести. Местное время.
21.00 Т/с «Черная кровь».
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.50 Т/с «Василиса».
3.45 Т/с «Родители».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00,10.00,13.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Северные рубежи».
21.40 Т/с «Жена полицейского».
23.50 Итоги дня.
0.20 Т/с «Агентство скрытых камер».
1.00 Место встречи.
2.55 Квартальный вопрос.
4.05 Т/с «ППС».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.55 Бодрый шаг в утро.
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.30 Давай разведемся!
13.30 Тест на отцовство.
14.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
15.05 Т/с «Подкидыши».
17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
20.55 Т/с «Подкидыши». (16+)
22.55 Т/с «Проводница».
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Судьбы загадочное завтра».
4.00 Т/с «Доктор Хаус». (16+)
4.50 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И...
8.45 Х/ф «Берегись автомобиля».
10.35 Д/ф
11.30,14.30,19.40 События
11.50 Детектив "Чисто английское убийство".
13.35 Мой герой. Валерий Гаркалин.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Один день, одна ночь», 3 и 4 с.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Осторожно, мошенники! Улетный отдых.
23.05 Прощание. Виктория и Галина Брежнев.
0.00 События. 25-й час.
0.30 Советские мафии. Жирный Сочи.
1.25 Д/ф
2.15 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.05,9.15, Х/ф «Экипаж машины боевой».
9.00 Новости дня.
9.40,10.05 Х/ф «Криминальный отдел».
10.00 Военные новости.
11.20 Х/ф «22 минуты».
13.00 Новости дня.
13.20,14.05 Т/с «Без права на выбор», 1-4 с. (Казахстан - Украина).
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Автомобили в погонах». Фильм 2.
19.35 Легенды армии с Александром Маршалом. Семен Тимошенко.
20.20 Теория заговора.
20.45 Улика из прошлого.
21.35 Особая статья.
23.00 Новости дня.
23.15 Д/с «Легенды советского сыска».
0.00 Звезда на "Звезде с А. Стриженовым.
0.45 Х/ф «Шумный день».
2.45 Х/ф «Достоинство республики».

среда, 13 сентября

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу»
07.50 Мультфильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Д/с «Ты пришел в музей» 2 с.
09.20 «Подробности»
09.45 Х/ф «Желтый дьявол»
12.00 «Угол зрения»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Правовое поле»
13.25 Д/ф «На страже закона и правопорядка»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Берег его жизни» 3 с.
15.50 Д/с «Ты пришел в музей» 3 с.
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Ваня»

18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва заманон»
19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
20.50 «Здоровье» в прямом эфире
21.50 «Жилой мир»
23.20 «Аутодафе»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на даргинском языке «Адамти ва заманон»
01.35 Т/с «Корелли»
02.25 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
03.00 Х/ф «Римские каникулы»
05.00 «Жилой мир»
05.25 Х/ф «Ваня»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Давай поженимся!
13.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Отчий берег».
23.40 Вечерний Ургант.
0.15 Новости.
0.30 Т/с «Четыре сезона в Гаване».
2.10 Х/ф «Тайный мир».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Тайный мир».
4.10 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

08.40,11.40,14.40,17.40 **Вести-Дагестан.**
18:00 **Наболевший вопрос. Проблема бездомных домашних животных**
18.25 **Что, где, когда**
20:45 **Вести-Дагестан**
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Черная кровь».
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.50 Т/с «Василиса».
3.45 Т/с «Родители».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00,10.00,13.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Северные рубежи».
21.40 Т/с «Жена полицейского».
23.50 Итоги дня.
0.20 Т/с «Агентство скрытых камер».
1.00 Место встречи.
2.55 Дачный ответ.
4.05 Т/с «ППС».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.55 Бодрый шаг в утро. (16+)
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.30 Давай разведемся!
13.30 Тест на отцовство.
14.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
15.05 Т/с «Подкидыши». (16+)
17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
20.55 Т/с «Подкидыши». (16+)
22.55 Т/с «Проводница».
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Судьбы загадочное завтра».
4.00 Т/с «Доктор Хаус». (16+).
4.50 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.05 Доктор И...
8.40 Комедия «Не может быть»
10.35 Д/ф «Георгий Вичин. Не надо смеяться».
11.30 События.
11.50 Детектив "Чисто английское убийство".
13.40 Мой герой. Веря Сотникова.
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи»
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «От первого до последнего слова», 1 и 2
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Линия защиты.
23.05 90-е. Черный юмор.
0.00 События. 25-й час.
0.30 Хроники московского быта. Красным по голубому.
1.25 Д/ф «Иосиф Сталин. Как стать вождем».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.15 Специальный репортаж.
8.40,9.15,10.05, Т/с «Братство десанта», 1-3 с.
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
12.00,13.15,14.05 Т/с «Братство десанта», 4-8
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Автомобили в погонах». Фильм 3.
19.35 Последний день. Ю. Визбор.
20.20 Специальный репортаж.
20.45 Д/с «Секретная папка»
21.35 Процесс.
23.00 Новости дня.
23.15 Д/с «Легенды советского сыска».
0.00 Звезда на "Звезде с А. Стриженовым.
0.45 Х/ф «Бармен из "Золотого якоря».
2.20 Х/ф «Война под крышами»
4.20 Х/ф «Криминальный отдел».

четверг, 14 сентября

Илимдин советдин векилар

Институтдин 60 йисан тарих

Дагъви ШЕРИФ

Дагъустанви физикри дуьньядин гзаф пиплера зегьмет члугвазва. Амма Дагъустанда физикадин школа гьикл арадал атангъа, илимдин и хел гьикл вилик фенатла гзафбуруз малум туш. Гьа са вахтунда цл РАН-дин ДНЦ-дин Физикадин институтдин 60 йис тамам хьанва.

СССР-дин Илимрин академиядин член-корреспондент, Азербайжан ССР-дин академик, СССР-дин Илимрин академиядин Дагъустандин филиалдин Президиумдин председатель **Хабибулла Ибрагьимович АМИРХАНОВАН** чалишмишвилерин нетижада Дагъларин улкведа физикадин илим вилик физ эгечай 1950-йисуз ада Дагъустандин физикадин школадин бине эцигна.

Гьа и йисуз ада СССР-дин Илимрин академиядин Дагъустанда авай филиалда сифте яз физикадин лаборатория кардик кутуна ва кьилини республикада физикадинни математикадин илимрин эвелимжи кандидатрикай сад тир М.А.Кажлаев тайнарна. И лабораториядин кьвалах полупроводникрин физикадай, гьаклни теплофизикадай ва геофизикадай ахтармишунар тухуникай ибарат тир. 1955-йисуз лаборатория отделдиз элкьуьрна. Дагъларин улкведа цлийиз виликди тухузвай физикадин хиле, кьилди кьачуртла, лабораторияда, гуьгьуьнлай отделда ДГУ ва ДГПИ акьалтларнавай жегьил пешекарри зегьмет члугвазвай. Яваш-яваш абурун жергеяр улкведин маса регионрай атай машгур пешекарри ахцурна. Месела, Советрин улкведин илимрин академиядин Ленинграддин физикадинни техникадин институтдай ракъурай машгур алим-физик В.П.Жузеда ина кьвалахна. Илимрин кандидатар - С.Б.Брандт, И.Г.Гурвич, меркездин вузар акьалтларай И.М. Цидильковский (гележегда РАН-дин академик), Э.В.Матизен, Р.И.Баширов, А.М.Керимов ва масабур Дагъустандиз ракъурнай. Абурун ахтармишунрин сифте нетижаяр улкведин тивар-ван авай журналра чапнай. Жегьил коллективди вичин кьвалах башламишай гьа сифте йисара члехи премиярни кьачуна.

1957-йисуз герек вири тадаракралдини тазмин тир физикадин отдел физикадин институтдиз элкьуьрна. Анин директорвиле Хабибулла Амирханов тайнарна. 1986-йисалди адан регьбервилик кваз институтдин кьвалах

лах мадни хьсан кьайдада, тартибда гьатна, майдандиз цлийи-цлийи ахтармишунар акьудзавай, дагъустанви физикрикай улкведа хабар хьана. Сад лагъай директордин тиварунихъ гележегда и институт яна. Цл республикада адан 110 йисаз талукъ мярекатар геьгеншдиз кьиле фена.

1988-йисалай Хабибулла Амирханован рехъ РАН-дин член-корреспондент Ибрагьимхан Камилевич Камилова даварна, 2014-йисалай физикадин Институтдиз РАН-дин член-корреспондент Акай Къурбанович Муртазаева регьбервал гузва.

Институтдин кьвалах анжах теплофизикадихъ, полупроводникрин физикадихъ ва геофизикадихъ галаз алакьалу девирда ахтармишунар кьиле тухун патал са жерге тадаракар, установкаяр тукьлуьрнавай. Бязибурукай улкведин гзаф пиплера кьени менфят кьачузма. Теплофизикадин хиле машгур адиябатический "Амирахнован калориметрдин" кумекдалди еке температура, давление авай шартлара газрин ва жими шейзрин калорический ва термический лишанар ахтармишзава.

Геофизикадикай рахайтла, дагъдин минералрин жинсерин гьакьикъи яшар тайинарунин метод, Чилин деринра кьиле физвай тепловой процессар ахтармишунин макьсаддалди тукьлуьрнавай хьиткьеррин теплометр кьейдиз жеда.

Магнитдин ва электричестводин кьуватлу импульсар арадал гьун патал Дагъустандин физикадин институтди СССР-да сифте яз установкаяр кардик кутуна. Жими азот ва гелий арадал гьун патал криогенный станциярни сифте ина тукьлуьрна. Азот жими авунин станция Россиядин и патакьени авайди анжах сад я.

Геотермиядихъ, геологиядихъ, дагъдин жинсерин яшар чирунихъ, сейсмологиядихъ галаз алакьалу яз кьиле тухузвай ахтармишунар СССР-дин Илимрин академиядин Дагъустандин филиалдин геологиядин институт арадал атунин себебни хьана.

Дагъустандин физикри арадал гьайи гзаф шейзр, ахтармишунрин методар кьенин юкьзунни улкведин гзаф пиплера ишлемишзава. Месела, институтда арадал гьайи технологиядай Россияда сифте яз Тула шегьерда хьенчлн мишенрин зурба завод эцигнава. Термозлектрический ва ракъинин кьуватдикай менфят кьачунин технологияр генани итижлугур я.

Фазовый переходрин физикадин ва элкьвена кьунвай конденсированный гьаларин хиле

ахтармишунар тухунай Россияда Дагъустандин институтдин тивар акьатнава. И хиле институтдин кьвалахар дуьньядин гзаф пиплера кьиле феийи илимдин конференцийрал сейли хьана, кьецепатан журналра чапна. Гьавилай кье ина вич Россиядин Федерацияда машгур хьанвай илимдин школа арадал атанва.

Вири и йисара институтда хьсан пешекаррин гуьрметлу коллективди кьвалахзавай. Кье лагъайтла, РАН-дин 2 член-корреспондентди, илимрин 17 докторди, 49 кандидатди гьакьисагьвилелди зегьмет члугвазва. Абурун арада РФ-дин ва РД-дин илимдин лайихлу деятелар, республикадин лайихлу изобретателар, РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин гуьрметдин грамотайрин ва маса тиваринни шабагьрин сагьибар ава.

Коллективда авай жегьил пешекаррин чпин агалкьунар кьалурзава. Бажарагьлу жегьил алимрин - чи ватандашрин арада физикадинни математикадин илимрин доктор Заур Алисултанов, физикадинни математикадин илимрин кандидат Мегьамедзагьир Бадиев ва масабурни ава. Заур Алисултанов 2016-йисуз РД-дин Кьилин, 2017-йисуз Россиядин Президентдин грантар патал конкурсрин гьалибчини я.

Институт арадал гьайидалай кьулухъ адан кьурулуш мукьвал-мукьвал дегиш, девирдин истемешунри кьурвал цлийи жезва. Девирди истемешзавай лабораторияр арадал кьезва.

Алай вахтунда физикадихъ, информациядин системайрихъ ва бязи маса илимрихъ галаз сих алакьада авай цлийи технологияр гзаф ишлемишзава. Гьелбетда, а цлийивилер арадал гьунни герек я эхир. Гьаниз килигна Дагъустандин физикадин институтди жегьил пешекарар газуруниз, абурун кьвалахриз иллаки еке фикир гузва. Институтдин патав аспирантура тешкилнава. Докторвилн ва кандидатвилн тиварар кьачун патал ина Даггосуниверситетдихъ галаз саналди тир диссертацийрин советни ава. ДГУ-дин физикадин факультетда 2001-йисалай "Магнетизм и физика фазовых переходов" тивар алай кафедра ачухнава, махсус лаборатория кардик кутуна. Идалай гьейри, Институт Махачкьала шегьердин 8-нумрадин физикадинни техникадин лицейдин учредитель ва куратор я.

РАН-дин Дагъустандин илимдин центрадин Х.И.Амирханован тиварунихъ галай физикадин институтди, девирдин бязи четинвилеризни килиг тавуна, дурумлудаказ кьвалахзава...

Ван авуна

Чуьнуьхун туш!

Марьям АЛИСКЕРОВА,
Хив райондин Хьукьварин хуьр

Гуьрметлу кьелзавайбур! "Лезги газетдин" алай йисан 35-нумрадиз акьатнавай **Векил ТАРХАРОВАН** "Чуьнуьхун яни, тахьайтла..." макьала куьне кьел тавуна амач жеде. Ана авторди, редакциядиз шаир Саират Агьмедпашаевади зенг авуна, алай йисан 24-нумрадиз вичин са рубайи зи тивар алаз акьатнавайдакай хабар гайиди кьейднавай.

Дугьриданни, гьакл я.Саиратан ва зи рубайирин рифмаяр тикрар жезва. За инкарзавач, шиирар кхьиз геж гатлуннатлани, шииратдал фадлай ашукъ я. Заз хейлин шаиррин члалар хуралай чида, гьам урус, гьамни лезги. Гьа барадай яз Омар Хайяман, Саиратан рубайарни.

Бязи авторрин эсерар кьелдайла, абурай жуван фикирарни акьада. Ахьтин члалар, зегьметни кьачун тавуна, регьятдиз рикел аламукьда. Ихьтин дуьшуьшра акахь-

унни, за кьатлузвайвал, тажуб жедай кар туш.

Аваррин машгур гьикаятчи, "Дагъустан" РГВК-да авар редакциядин редактор хьайи, жегьил яз рагьметдиз феийи Гьазимегамед Галбацова са интервьюда вичи сифтедай шиирар кхьейдакай, гуьгьуьнлай гьикаятдал элячлайдакай малумарнай. Шииратдивай кьерех хьунин себеб вуч я лагьана хабар кьурла, ада вичивай Расул Гьамзатован шиирриз тешпигьбур кхьин жезвайдакай лагьанай.

За "Лезги газет" кьелзавайбурувай ва Саиратавайни зи рубайдин рифмаяр тикрар хьун чуьнуьхун туширди яз гьисабун тлалабзава. Кьуд цларцикай ибарат рубайди заз гьайи машгурвал, кьазанжи, хийир авачирдини кьез чизва, гуьрметлу кьелзавайбур. Зун а рубайи акьатдалдини Марьям Алискерова тир.

*Заз чарадан цларни кландан.
Заз гьарамдин тварни кландан.
Алискеррин Марьям я зун,
Заз лайихсуз тиварни кландан.*

Критика ва библиография

Хайи чилел гьейранвиликай

Хийир ЭМИРОВ

"Мулдин цуьквер". Гьа ихьтин тивар алаз Ленинграддин областдин Гатчина шегьердин 2-нумрадин юкьван школадин урус члалани литературадин муаллим, дуьньядин литературадай ва риторикадай тарсар гузвай филологиядин магистр, филолог-муаллимрин кафедрадин регьбер, РФ-дин Президентдин грантдин, Ленинграддин областдин губернатордин шабагьрин сагьиб, кьилин дережадин муаллим **Гуьзеля Юзбеговна ГЬАСАНОВАДИН** сад лагъай ктаб чагдай акьатнава. Са шумуд цлуд йисан яратмишунрин бегьер.

Гуьзеля Юзбеговнади гьеле мектебда амаз шиирар теснифзавай. Кьелунрал, члаларал рикл алай руш Дагъустандин госпедуниверситетдин филологиядин факультетдикни экечина. Диплом кьачур пешекар Ленинграддин областдиз акьатна. Гьикьван четинвилер ацалтнатлани, лезги руша вичиз урус члални, литературани, педагогвилн сирерни бес кьадарда чизвайди субутарна, неинки школадин коллективдиз, классда кьелзавайбуруз, гьакл диде-бубайриз, шегьердин, областдин вилик-кьилик квайбурузни гьакьисагь зегьметчи, виниз тир дережадин чирвилер, алакьунар, бажарагь авай пешекар, педагог тирди тестикьарна. Чи ваха вичиз лайихлу гуьрмет кьазанмишнава. Сагьрай вич!

Ватандин кьадир патаз акьатайла чир жеда лугьун кьуру гафар туш. И кар Гьасановади лап кьелелай кьатланва. Гьавилай ватандихъ адан рикл гьамиша кузва ва гьар гатуз ам хайи макандизни хквезва, хизанни галаз. Ктабдин кьуд паюникай гьа сифтегьандаз "Гьейран я вал, хайи чил" тивар гунни дуьшуь-

шдин кар туш. "Самурдин тамун булахар", "Мулдин цуьквер", "Гатфар", "Заз кландай зулун береда...", "Шарвилидин суварик", "Хтанва мад хайи чилел", "Лезгистандин иер рушар" шииррай ватандихъ авай цигелвални, адал кьарувални, жуванбур клан хьунни, багьри маканар, утагьар авадалну хьунин мурадни акьазва.

"Вири алем гана заз" паюна шаирдин кьелемдикай хкатнавай лирикадин эсерар гьатнава. Филологди вичин алакьунар прозадани ахтармишзава. "Бармак вилериз ават тавурай", "Кьисметдин рекьер", "Цлийи адет" гьикайира чи хуьрерин агьалийрин гьакьикъи уьмуьр, адетар кьалурзава.

Ктабда Г.Гьасановади урус члал кхьенвай шииррини хейлин чка кьунва. Мубаракрай чи вахаз сифте чубарук.

Кьейд ийиз кланзава хьи, "Мулдин цуьквер" "Мавел" чапханада яратмишунардайбурун "Булах" кьватлалдин фондунин гьисабдай акьуднава. Кьведай йисуз и фондуну Гуьлжагьан Мисрихановадин ва жаван шаиррин уртах ктабар акьуддайвал я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин
печатдин ва информацийдин
министерство

367018, Махачкъала,
Насрутдинован пр., 1 “а”

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М.И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2016 йисан 12 декабрдиз регистрация
авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур эл-
къвена вахкузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикирар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 “а”. Печатдин къвал

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М.А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
СОВЕТНИК
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д.Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н.М. ИБРАГЪИМОВ

65-02-81

ЭКОНОМИКАДИН
Ж.М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э.Д. ШЕРИФАЛИЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М.А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р.С. РАМАЛДАНОВА

65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА
НУМРАДИН РЕДАКТОР
М. ЖАЛИЛОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 16.20

Газет “Лотос” ООО-дин типографияда
чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 8383

Г - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбуур я.

12 - Икъван яшар хъанвайбуур къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ “Редакция республиканской газеты
“Лезги газет”

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Ципицлар ківатІ хъийизва

Хазран КЪАСУМОВ

Сулейман-Стальский район-
дин экономикада уьзуьмчивили
къетІен чка къазва. Санлай къа-
чурла, райондин хуьруьн майи-
шатдин карханайрихъ, лежбер-
вилинин фермервилин майишат-
рихъ, арендаторрихъ 1360,7 гек-
тар уьзуьмлукхар ава, абурукай
906 гектар жегъил, амайбурни
беьгердал атанвай уьзуьмлукхар
я. Районда йисалай-суз уьзуьм-
лукхрин майданар ва ківатІ хъий-
извай беьгердин къадарни артух
жезва. ИкІ, алатай йисуз район-
да 95,1 гектарда цийи уьзуьмлук-
хар кутуна ва 9253 тонн ципицлар
ківатІ хъувуна.

Райондин хуьруьн майишат-
дин ва суьрсетдин управлени-
дин начальник Меьгамедзагъид
Бабаева чаз лагъайвал, цїи кар-
ханайрин ва арендаторрин уча-
стокра ципицларин тарифдин бе-
гьер ава, гъавилий районда 9500
тонндилай тїимил тушиз ракъи-
нин кагърабар ківатІ хъувун
планламишнава.

Районда уьзуьмчивилел
машгъл тир ківенквечи карха-
наяр ава: “Зардиян”, “Чіерей”,
“Гуьлгери-вацІ” ООО-яр, “Заря”,
“Алагъвердиев”, “Н.Ягъяев”
КФХ-яр ва масабур. Уьзуьмлук-
хар арендада кьуна ківалахза-
вай, гъар йисуз тарифдин беьгер

ківатІ хъийизвай къилдин ксарин
къадарни гзаф я.

Районда сифтебурукай яз
ципицлар ківатІ хъувунив Эмин-
хуьруьн арендаторар эгечїнава.
Ингъе, чун Дагъустан Республи-
кадин хуьруьн майишатдин лай-
ихлу работник Алимйрзе Агъа-
мирзоеван уьзуьмлукхара ава.
Вичи саки 30 йисуз “Аламишин-
ский” совхозда ва “Зардиян”
ООО-да уьзуьмчивилин брига-
дадин бригадирвиле ва къилин
агрономвиле ківалахай А.Агъа-
мирзоеван ківачихъ 7,5 гектар
уьзуьмлукхар гала, анагар чеш-
нелу гьалда ава, дигмиш хъан-
вай беьгердини рикерик шадвал
кутазва.

- Захъ “Молдова”, “Ркацители”
ва “Биянка” сортарин ципицлар
ава, - лугъузва арендаторди. -
“Биянка” фад дигмиш жезвай
сорт я, и йикъара чун абур ківатІ
хъувунал машгъл я. Гъар са гек-
тардай 100 центнердив агакна
ципицлар хъун гуьзлемишзава.

Чаз малум хъайивал, ципи-
цлар Къизлярдин коньякрин за-
воддиз вахкузва, Къаякентда
заводдин цех ава.

Ципицлар ківатІ хъувунин
карда рабочияр тир Н.Зангиев,
Э.Агъамирзоева, Н.Тагъирова,
Р.Меьгамедова, А.Абдулагъае-
ва, С.Алиева, атїай ципицлар
дашмиш хъувунин карда шофер
А.Керимов тафаватлу жезва.

Анаграмма

Туькьуьрайди - Светлана ГЪАЖИЕВА, Гилийрин хуьр

1	Сумакъ - руьх					①			
2	Йис - пакск		②						
3	Хце - гъа		③						
4	Трю - ба - ба				④				
5	Чи - хун.			⑤					
6	Мама - де - къал					⑥			
7	Тенкъ - кая		⑦						
8	Яр - илиг			⑧					
9	Ма - рус		⑨						

И анаграммада Дагъустанда авай хуьрерин, шегьеррин тїварар
ава. Эгер гъарфар сад-садав къадайвал дуьз къхейтїа, чара авун-
вай круга (1-9-далди) Дагъустанда авай мад са шегьердин тївар
арадал къведа.

“ЛГ”-дин 35-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

1. Кендирагъ. 2. Интернет. 3. Шериквал. 4. Метлеблу. 5. Лавар-
бан. 6. Керекул. 7. Къибришар. 8. Аштерхан.

“Мавел” чапханади Къ.Х.Акимован “Лезги - урус гафарган”
подписка авун давамарзава. Цїйи “Гафарганда” 25000-далай
гзаф дибдин гафар ава. Абур урус чїалаз элкьуьрнава. “Гафар-
ган” алай йисан ноябрдин вацра басмадай акъатда. Подписа-
дин кїимет: са ктаб - 500, маса гудай кїимет 1000 манат я.
Чи адрес: Махачкъала, О.Кошевойн куьче, 42 “а”, “Мавел”.
 (“Къуруш” кафедин вилик).
Тел.: 8-928-511-31-16; 8-928-873-40-02.

М.Т.Рабаданов

И йикъара Дагъустандин
журналистикадин векилрив за-
лан магърумвал агакна: бажа-
рагълу журналистрикай сад,
хъсан шаир, дустарикай дуст,
къени инсан Меьгамед Таинович
Рабаданов садлагъана кечмиш
хъана.

Ам дарги халкъдин векил я.
Амма ада, вичин ими, Дагъус-
тандин халкъдин шаир Сулей-
ман Рабаданова хьиз, “Лезги га-
зетдихъ” ва чи коллективдихъ
галаз датїана дуствилин сих
алакъаяр хуьзвай.

М.Т.Рабаданов 1956-йисуз
Дахадаев райондин Дибгаши
хуьре дидедиз хъана. Ада Моск-
вадин госуларстводин культура-
дин институт акъалтїарна, арми-
ядин жергеяра къуллугъна. Ада-
лай къулукъ вич рагъметдиз фи-
дай йикъалди республикадин
“Замана” газетда отделдин ре-
дакторвиле ківалахзавай.

Журналистикада агалкъунар
адаз “РД-дин культурадин лай-
ихлу работник” лагъай Гьуьрмет-
дин тївар, РФ-дин журналистрин
Союздин Диплом, РД-дин жур-
налистрин Союздин “Къизилдин
лекъ” премия, маса шабагъар гу-
налди къейднава.

Шаир яз адан гъиликай “Хва-
лан хатї”, “Диде-ватандин рух-
ваяр” ктабар, цїудралди очер-
кар, литературадин месэлайриз

талукъ макъалаяр хкатна. Хей-
лин къуватар ада вичин имидин
- Сулейман Рабаданован ирс
ківатІ хъувуниз, несилрив ахга-
къаруниз бахшна.

Чи республикадин печатдин-
ни информациядин министр
хъайи рагъметлу Гъарун Мегъа-
медович Къурбановакай риклел
хкурин ктаб къхьена.

Меьгамед Таинович къарай-
суз кас тир, адан рикїик хъийи-
дай гзаф крар кумай. Амма...

Чна рагъметлудан хизандиз,
“Замана” газетдин редакциядин
коллективдиз, вири багърийриз,
дустариз башсагълугъвал гузва.

Меьгамед Таиновичан экуь
къамат садрани чи риклелай
алатдач.

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН” редакциядин коллектив.

Кїанивиликай виш келима-фикир

Гъазурайди - Гуьлжагъан МИСРИХАНОВА

(Эвел 33, 35-нумрайра)

31. Кїанивал гел тун тавуна садрани хъфидач.
32. Вахтуналди къакъатуни кїанивал хци ийида, санал хъуни - къати, гужлу.
33. Кїанивилин чїал анжах ашкъилу къве касдиз чир жеда.
34. Инсандин виридалайни чїехи ягъалмишвал вич амайбуру-
лай акъуллу яз фикир авун я.
35. Кїанивиликай чна хьиз фагъумзавай инсанрин къадар лап
тїимил я.
36. Муьгъуьббатдин луьткведа кичлелвилз чка жедач.
37. Ви хъсанвал инсанриз ваз абур гзаф кланзавайвиляй чир
жедач. Гзафбуруз вун клан хъуналди чир жеда.
38. Кьуьзуь инсандин пеле биришар гъатда, адан акъулни
зайиф жеда, анжах кїанивал хуьзвай рикї я кьуьзуьни жедач, я
беденда са биришни гъатдач.
39. Кїанивилин рехъ садрани регъятди хъайиди туш.
40. Са яргъандивайни кїанивиливай хьиз чимивал гуз жедач.
41. Кїанивилихъ къекъвемир, ада вичи вун жагъурда.
42. Кичлелвал чин тийидайдаз кїанивални чир жедач.
43. Кїанивиллиз умуд герек я.
44. Кїанивилив садрани жув алдатмишиз тамир.
45. Кїанивал гъикъван хирер хъайитїани гъа кїанивал яз
амукъда.
46. Эгер вун са касдин гуьрчегвилел ашукъ хъайитїа, ахпа а
гуьрчегвал квахъайтїа, вуна вуч ийида?
47. Кїанивилин къуват вахтунив гъа.
48. Эгер ваз ам ада вун шадарзава лугъуз клан хъайитїа, ада
вун пашман авурла, ви кїанивилихъ вуч жеда?
49. Гъакъикъатдин кїанивал ви патав уьмуьрда анжах са се-
ферда къведа.
50. Кїанивал ваз атай вахтунин къадир чир хъухъ. Ваз чир
тахъайтїа, адан къадир авай кас жагъида.
51. Кїанивал мехмердин беьгледавай гьулдандин гъуд я.
52. Клан хъана гъилз атай затї гъилий аватдайдини риклелай
алудмир.
53. Ашукъ хъанвай риклїз вичин къайда ава, амма а къайда-
диз вичин рикї авач.
54. Кїанивал аламатдин затї я, вилериз такваз, гъиссериз
аквадай.
55. Эгер ваз кїанивал гудай кас хъайитїа, вун садрани кесиб
жедач.
56. Эгер ваз са низ ятїани кїанивал гуз кланзаватїа, эвел жув
клан хъухъ.

(Къатї ама)